

Les falsedats

Carolina Villacampa Estiarte

P04/03057/01848

Índex

Introducció	5
Objectius	7
1. La falsedat de moneda i efectes timbrats	8
1.1. Bé jurídic protegit	8
1.2. Concepte jurídic penal de moneda	9
1.3. Conducta típica	11
1.3.1. Fabricació de moneda falsa i alteració de moneda	12
1.3.2. Introducció i exportació de moneda falsa o alterada	13
1.3.3. Transport, expendició o distribució de moneda falsa o alterada.....	14
1.3.4. Tinença de moneda falsa	16
1.3.5. Adquisició de moneda falsa	16
1.4. Tipus subjectiu.....	17
1.5. Problemàtica concursal.....	17
1.6. La falsificació d'efectes timbrats	17
1.6.1. Concepte d'efecte timbrat.....	18
1.6.2. Conducta típica.....	18
2. La falsedat documental	20
2.1. Bé jurídic protegit	20
2.2. Objecte material: concepte de document	22
2.3. Objecte material: classes de documents	25
2.4. La falsedat en document públic, oficial o mercantil.....	28
2.4.1. Modalitat comissives.....	30
2.4.2. Subjectes actius.....	34
2.4.3. Tipus subjectiu	35
2.4.4. La falsedat imprudent.....	36
2.5. La falsedat en document privat.....	37
2.5.1. Tipus objectiu: modalitats comissives	37
2.5.2. Tipus subjectiu	38
2.6. Ús de document fals	38
2.7. La falsedat en certificats	39
3. Disposició general	41
Resum	42
Exercicis d'autoavaluació	45
Solucionari	47

Glossari..... 47

Bibliografia..... 47

Introducció

En aquest mòdul es vol fer un estudi en profunditat dels delictes de falsedat. En concret, dins d'aquest conjunt delictiu, de les denominades **falsedats reals**, és a dir, aquelles que recauen sobre un objecte material o tangible, com són les operades sobre la moneda o altres mitjans de pagament i aquelles efectuades sobre els documents. Per contraposició amb les anteriors, les denominades **falsedats personals** són aquelles en les quals l'objecte de la falsedat és una qualitat o condició personal, de manera que la maniobra falsària no es fa sobre un objecte amb essència corpòria.

La classificació referida entre falsedat real i personal prové del dret romà, en què la *Lex cornelia de falsis* regulava conjuntament, de manera indiferenciada i escassament sistematitzada, qualsevol il·lícit penal l'essència comissiva del qual fos la falta de veracitat, i hi incloïa no només els supòsits que amb el temps van integrar les falsedats, sinó també les actuals defraudacions.

Amb aquests antecedents, s'explica que les falsedats hagin constituït tradicionalment un conjunt d'il·lícits el contingut d'injust del qual, a més d'haver estat fins a èpoques recents escassament perfilat, ha pivotat tradicionalment sobre la idea de contrarietat a la veritat, entesa aquesta en sentit metafísic. És a dir, la secular configuració de la **falsedat** sobre la base de la idea d'**inveracitat** constitueix la raó que explica no només la reunió sota un mateix epígraf del Codi penal de delictes que poca relació tenen entre ells, sinó també la indefinició de l'objecte jurídic tutelat en aquest conjunt de delictes, amb la consegüent absència d'homogeneïtat en la interpretació dels tipus corresponents.

Aquesta identificació entre falsedat i absència de veracitat s'ha abandonat en les últimes dècades. En aquests últims anys s'ha buscat l'essència d'aquest conjunt d'il·lícits més en la protecció de les qualitats i **funcions inherents als objectes** sobre els quals recauen les maniobres falsàries, sens perjudici de la consideració a la protecció de la seguretat en el tràfic jurídic, que en la contradicció amb un concepte filosòfic de veritat. Que l'atenció s'hagi centrat de manera justa en la protecció de les esmentades qualitats explica que les falsedats reals, les que recauen sobre moneda i sobre document, configuren un conjunt d'il·lícits homogeni, mentre que la moneda es pot considerar un tipus específic de document, que es diferencia clarament de les falsedats personals.

Ja que els il·lícits propis de la falsedat de moneda* i la falsedat documental** són anàlegs, seran només aquests els que constituïran objecte d'estudi d'aquest mòdul.

* Articles 386 i seg. CP.
** Articles 390 i seg. CP.

Això no constitueix un obstacle per a reconèixer que històricament aquest tipus de maniobres falsàries han estat relacionades amb les falsedats personals*.

* Regulades en els articles 401 i seg. CP.

Tant en un com en un altre tipus de falsedat la maniobra falsària acostuma a perseguir la consecució d'una finalitat (per exemple, la consecució d'un avançatge econòmic) que excedeix de la mateixa falsedat, cosa que explica que constitueixin il·lícits que hagin estat caracteritzats tradicionalment **d'instrumentals** i justifica el seu estudi en el si del dret penal econòmic, ja que usualment serveixen com a mitjà per a cometre delictes contra el patrimoni o l'ordre socioeconòmic.

Objectius

En els materials didàctics corresponents a aquest mòdul trobareu les eines fonamentals per a aconseguir els següents objectius:

- 1.** Comprendre l'actual configuració dels delictes de falsedat sobre la base de l'afectació a les funcions que exerceixen els objectes materials sobre els quals recauen.
- 2.** Aprehendre les orientacions politicriminals que es deriven d'aquesta base.
- 3.** Comprendre que el caràcter instrumental i relacional d'aquest conjunt d'il·lícits no li resta contingut d'injust propi.
- 4.** Analitzar la configuració dels delictes relacionats amb la falsedat de moneda i efectes timbrats en el Codi penal després de les modificacions operades per la Llei orgànica 15/2003, de 25 de novembre.
- 5.** Estudiar el concepte modern de moneda.
- 6.** Analitzar la configuració dels delictes de falsedat documental en el Codi penal de 1995.
- 7.** Estudiar la imbricació del delicte de falsedat documental amb les noves formes de documentació.
- 8.** Analitzar les raons politicriminals que condueixen a la previsió de la disposició comuna continguda en l'article 400 CP.

1. La falsedat de moneda i efectes timbrats

1.1. Bé jurídic protegit

En la falsedat de moneda, tal com passa en altres tipus de falsedat, com la documental, la doctrina no ha arribat a un acord sobre quin és l'interès que cal tutelar.

El Codi penal actualment vigent, seguint una tradició secular, tampoc no dóna cap pista sobre l'objecte jurídic tutelat en la rúbrica del títol XVIII, que tracta “de las falsedades”. Ens trobem doncs davant d'un terreny abonat per a l'**especulació teòrica**, en el si del qual autors com Von Liszt van sostenir que les falsedats constitueixen il·lícits instrumentals, l'única nota comuna dels quals la determinava el mitjà de realització del delictes, això és, la mateixa falsedat, però que s'adreçaven a la protecció de múltiples béns jurídics, que calia determinar segons els diferents casos.

Ja que no sembla adequat supeditar la determinació de l'objecte de protecció als eventuals interessos dels particulars que en cada cas es puguin veure lesionats o posats en perill amb la falsedat, en fer-se dependre el contingut del bé jurídic de finalitats que transcendeixen a la mateixa falsedat, han estat diverses les posicions sostingudes entorn del bé jurídic protegit. En aquest sentit, s'ha reproduït en el delictes de falsedat de moneda un debat semblant a l'originat en el si de la falsedat documental.

No obstant això, a diferència del document, mentre que l'encunyació i emissió de moneda constitueixen prerrogativa estatal i la seva fabricació s'ha identificat normalment amb una afirmació de la sobirania estatal, s'ha sostingut que l'interès tutelat és la prerrogativa estatal en la creació de moneda o el crèdit de l'Estat*.

A més de les que s'han indicat, hi ha hagut altres concepcions del bé jurídic, com la d'aquells que defensen la protecció del patrimoni de les persones que adquireixen moneda falsa en les transaccions desconeixent que ho sigui, sense que hagi faltat qui postula l'existència d'un bé jurídic múltiple en aquests il·lícits (Casas Barquero i Muñoz Conde), o qui defensa la protecció de la bona marxa del tràfic fiduciari, la seguretat del trànsit jurídic monetari internacional (entre d'altres, Aránguez Sánchez).

Encara que es pugui admetre que amb aquest delictes es protegeix la **seguretat del tràfic monetari**, per a concretar la indeterminació d'aquest interès, direm que el que aquí es tutela és la **funció de garantia** inherent a la moneda i a altres mitjans de pagament.

L'objecte protegit

Les posicions han oscil·lat entre la d'aquells que defensen que el que es protegeix és la fe pública (com s'ha afirmat tradicionalment en els països d'òrbita llatina) i la d'aquells que postulen la protecció de la seguretat en el tràfic monetari (opinió majoritària en els països de l'òrbita germànica).

* STS de 16 setembre de 1991 (RJ 1991, 6390).

Competència jurisdiccional

L'afectació que amb la falsificació de moneda es produeix a la sobirania estatal, la seva tradicional consideració com a delictes de lesa majestat, expliquen que la jurisdicció dels tribunals espanyols s'estengui més enllà de les fronteres del nostre Estat en el coneixement dels delictes de falsificació de moneda espanyola, d'acord amb el principi d'interès real, de conformitat amb el que s'estableix en l'article 23.3 LOPJ, encara que també siguin competents per a conèixer la falsificació de moneda estrangera a causa del que es disposa en l'article 23.4 LOPJ.

Amb el delictes de falsedat de moneda es pretén evitar la introducció en el tràfic de monedes o altres mitjans de pagament no emesos per qui apareix com a emissor tot finançant de manera mediata la seguretat jurídica en les transaccions econòmiques nacionals i internacionals.

1.2. Concepte juridicopenal de moneda

L'article 387 CP estableix un concepte normatiu de moneda vàlid a efectes penals. S'hi inclouen la moneda metàl·lica i el paper moneda de curs legal, complint amb això la previsió establerta en l'article 2 del Conveni de Ginebra per a la repressió de la falsificació de moneda, de 20 d'abril de 1929, ratificat per Espanya el 28 d'abril de 1930.

Per moneda decurs legal s'ha d'entendre aquella emesa per l'Estat o organisme autoritzat per a això i amb poder deslliurador.

L'incís final del precepte equipara a la moneda nacional la d'altres països de la Unió Europea i les estrangeres, en referència, en aquest segon cas, a la d'aquells països de la Unió que no han entrat en la unió monetària, a més de les pròpies d'altres estats aliens a la UE.

Modificacions introduïdes en el concepte de moneda

Abans de la modificació operada en aquest precepte per la Llei orgànica 15/2003, de 25 de novembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi penal, en aquest precepte s'equiparava a la moneda nacional, la de la Unió Europea i les estrangeres. Encara que aquesta equiparació, com que feia referència a la moneda estrangera, suposava el compliment del que preceptuava l'article 5 del Conveni de Ginebra, la referència expressa a la moneda de la Unió com a moneda diferent de la nacional tenia sentit abans de l'1 de juliol de 2002, en què tant l'euro com la pesseta estaven en circulació, però era obsoleta a partir d'aquell. Des d'aquesta data, l'única moneda de curs legal a Espanya és l'euro, cosa que significa que la falsificació de la pesseta no constitueix ja un delictes de falsificació de moneda.*

* Instrucció de la Fiscalia General de l'Estat 5/2001

Al costat del paper moneda i la moneda metàl·lica, l'article 387 CP inclou com a objecte material d'aquest tipus de falsedat la denominada **moneda de curs comercial**, constituïda pels nous mitjans que substitueixen la moneda tradicional, de curs legal. Entre aquestes noves formes de moneda es troben les targetes de crèdit i dèbit i els xecs de viatge, i també les altres targetes que es poden utilitzar com a mitjans de pagament.

Les targetes de crèdit i dèbit integren el concepte juridicopenal de moneda.

La falsificació de targetes de crèdit i dèbit havia constituït tradicionalment un supòsit de falsedat en document mercantil; tanmateix, després de la seva inclusió en l'article 387 CP la falsificació dels diners de plàstic integrarà el delictes de falsedat de moneda. Encara que el precepte fa referència a les targetes de crèdit i dèbit, cada vegada és més difícil establir una separació nítida entre

ambdós tipus de targeta, ja que s'estan generalitzant les que funcionen simultàniament com a instrument de dèbit i de crèdit.

Targetes de crèdit

Els mercantilistes les consideren uns títols valors impropis, que gairebé no estan regulats, i amb els quals es vol facilitar al seu titular l'obtenció de béns, diners o serveis sense necessitat de pagar-los immediatament, legitimant el creditor amb la signatura d'una factura o nota de càrrec per reclamar a l'entitat emissora el pagament del servei fet o bé lliurat.

Han tingut una gran acceptació dins del tràfic perquè representen una elevada garantia per als establiments que s'integren en el sistema, atès que tenen assegurat el cobrament dels serveis fets o béns lliurats per l'entitat de crèdit que emet la targeta.

Hi ha, per tant, una doble relació contractual: la primera entre l'entitat emissora i els establiments adherits al sistema, en què aquests s'obliguen a fer serveis o lliurar béns quan el beneficiari presenti la targeta i l'entitat bancària s'obliga a pagar a l'establiment les factures que aquest presenta, després de deduir una quantitat que correspon al benefici de l'entitat. La segona s'articula entre l'entitat de crèdit i el client, i implica que aquella es compromet a donar crèdit al beneficiari per accedir als serveis o béns inclosos en establiments adherits al sistema i aquest s'obliga a reemborsar al banc aquest crèdit en un determinat termini i en les condicions establertes en el contracte.

Targetes de pagament o dèbit

Impliquen, com les targetes de crèdit, l'existència d'una infraestructura en què l'entitat creditícia apareix com l'emissora de la targeta, hi ha establiments adherits al sistema i el beneficiari de la targeta pot obtenir béns o serveis presentant-la. No obstant això, les targetes de dèbit només substitueixen físicament els diners de curs legal, ja que és necessari que el beneficiari de la targeta tingui prou líquid en el seu compte corrent per a pagar allò que hagi adquirit, quan s'efectui el pagament mitjançant transferències automàtiques i immediates, de manera que el banc no li atorga crèdit, i es produeix directament l'abonament d'efectiu de fons disponibles.

Es poden considerar incloses entre les targetes de dèbit les anomenades *targetes de caixer automàtic*, és a dir, aquelles que només valen per a retirar fons disponibles del compte corrent del beneficiari mitjançant caixers automàtics, o les targetes moneder. També es podrien considerar com a autèntiques targetes de crèdit o dèbit, segons els casos, les targetes personals de Telefónica.

Un altre tipus d'instruments que substituïen efectivament els diners, però que no complien els requisits del concepte de targeta de crèdit o dèbit, com les targetes telefòniques que serveixen per a comunicar mitjançant telèfons públics, no integraven abans el concepte penal de moneda. Tanmateix, després de la modificació que introdueix en aquest precepte també les altres targetes que es poden utilitzar com a mitjà de pagament, fins i tot aquelles o les targetes de garantia de xecs integraran aquest concepte funcional de moneda.

L'equiparació a la moneda de determinats instruments de pagament per la seva semblança morfològica amb les targetes de crèdit o dèbit, com passa amb les altres targetes que es poden utilitzar com a mitjà de pagament, no s'ha produït amb altres suports que a compleixen un paper substitutiu de la moneda, però amb un format divers de la targeta, com els bons d'autobús, de tren, o de gasolina, la falsificació dels quals s'haurà de reconduir al delictes de falsedat documental.

Juntament amb les targetes, el concepte penal de moneda inclou també els xecs de viatge, la mateixa naturalesa de xec del qual és discutida per la doctri-

na mercantilista. Són documents que van néixer a final del segle XVIII per tal de facilitar als viatgers la disponibilitat de diners en els trasllats a llocs allunyats de la seva residència habitual i evitar el perill de portar quantitats considerables de moneda en metàl·lic per efectuar desplaçaments.

Funcionament dels xecs de viatge

Acostumen a ser documents emesos per grans agències de viatges o entitats bancàries en què el tenidor ha pagat prèviament a l'entitat lliuradora una quantitat de diners equivalent en la moneda nacional a aquella en divisa per la qual s'estén el títol i que permet al tenidor, quan es troba al lloc de destinació del seu viatge, cobrar aquesta quantitat amb la presentació del títol, amb la provisió prèvia de fons de l'entitat lliuradora a la lliurada, que generalment és una sucursal del mateix banc o agència o una entitat amb la qual la companyia lliuradora té acords establerts per al pagament dels xecs.

Per a evitar falsificacions, generalment acostumen a contenir dues signatures del tenidor, la primera estampada al moment de recollir els xecs, davant de qui els lliura, i la segona en el moment d'anar a fer-los efectius, davant l'empleat de l'entitat lliuradora, amb la finalitat que aquest pugui acarar totes dues rúbriques. Tanmateix, en els euroxecs, que són un tipus específic d'aquest gènere, la legitimació del tenidor es fa mitjançant la comparació de la signatura estampada al títol, feta davant l'empleat de l'entitat lliurada, amb la que consta en la targeta de garantia, que normalment estén a favor del tenidor l'entitat lliuradora.

Encara que el fet que els xecs de viatge substitueixin efectivament els diners pot justificar la seva inclusió en el concepte penal de moneda, no s'explica per què el legislador no ha fet el mateix amb altres títols valors amb semblant funcionalitat, la falsedat dels quals continua essent subsumible en el delictes de falsedat documental, com els xecs de finestra o fins i tot les lletres de canvi.

1.3. Conducta típica

L'article 386 CP inclou totes les modalitats comissives pròpies del delictes de falsedat de moneda, integrades per aquelles que l'article 2 del Conveni de Ginebra indicava que havien d'incriminar els estats signants. Entre aquestes hi ha les que constitueixen formes de *primer grau*, identificades amb el que constitueix conducta falsària pròpiament dita, com la fabricació de moneda falsa, i de *segon grau*, com la introducció al país, la tinença, l'adquisició o l'expedició.

En virtut de l'article 386 CP:

“Será castigado con la pena de prisión de ocho a 12 años y multa del tanto al décuplo del valor aparente de la moneda:

1.º El que altere la moneda o fabrique moneda falsa.

2.º El que introduzca en el país o exporte moneda falsa o alterada.

3.º El que transporte, expendo o distribuya, en connivencia con el falsificador, alterador, introductor o exportador, moneda falsa o alterada.

La tenencia de moneda falsa para su expendición o distribución será castigada con la pena inferior en uno o dos grados, atendiendo al valor de aquélla y al grado de connivencia con los autores mencionados en los números anteriores. La misma pena se impondrá al que, sabiéndola falsa, adquiera moneda con el fin de ponerla en circulación.

El que habiendo recibido de buena fe moneda falsa la expenda o distribuya después de constarle su falsedad será castigado con la pena de prisión de tres a seis meses o multa de seis a 24 meses, si el valor aparente de la moneda fuera superior a 400 euros.

Si el culpable perteneciere a una sociedad, organización o asociación, incluso de carácter transitorio, que se dedicare a la realización de estas actividades, el juez o tribunal podrá imponer alguna o algunas de las consecuencias previstas en el artículo 129 de este Código.”

La llista de conductes típiques que inclou l'article 386 CP s'ha vist ampliada amb la Llei orgànica 15/2003, de 25 de novembre. Les raons d'aquesta modificació s'han de buscar en l'aprovació del Reglament (CE) 1338/2001, del Consell, pel qual es defineixen les mesures necessàries per a la protecció de l'euro contra la falsificació i en la consegüent adaptació del dret intern a les seves disposicions, en concret a l'article 1, que estableix quines activitats considera que són falsificació.

A més de les modificacions en la conducta delictiva, la reforma esmentada ha introduït un nou paràgraf en l'article 386 CP, el quart i últim, en virtut del qual es pot imposar alguna o algunes de les conseqüències accessòries contingudes en l'article 129 CP a la societat, organització o associació, fins i tot de caràcter transitori, que es dediqués a la realització de les activitats contingudes en el precepte, quan la persona individual considerada responsable pertanyés a aquesta. La raó politicocriminal de la inclusió d'aquesta possibilitat s'ha de buscar en la idiosincràsia pròpia del delictes de falsedat de moneda, la complexitat del qual requereix generalment una estructura organitzada amb certa infraestructura, i també en l'actual orientació internacional envers la lluita contra la delinqüència organitzada.

1.3.1. Fabricació de moneda falsa i alteració de moneda

En virtut de l'article 386, paràgraf primer del CP és castigat amb pena de presó de vuit a dotze anys i multa del tant al dècuple del valor aparent de la moneda qui alteri la moneda o fabriqui moneda falsa.

S'entén per **fabricació** tota creació de moneda apòcrifa a imitació de la legítima, qualsevol que sigui el mitjà o manera per aconseguir aquest resultat.

El delictes no es perfecciona amb la mera contrafecció, sinó que és necessari que la imitació no sigui basta, que sigui capaç d'enganyar una persona del carrer. És per això que no constitueix falsedat la creació de moneda imaginària, o la d'antigues monedes amb valor numismàtic i es parla de delictes impossible en els supòsits d'absència d'idoneïtat mínima per a l'engany.

A més, l'autor de la falsificació ha de pretendre la **introducció** de la moneda en el tràfic fiduciari, fet que ha conduït alguns autors a exigir la presència d'un

Lectura complementària

Article 1 Reglament (CE) 1338/2001.

La transnacionalitat...

... i les complexitats pròpies de la falsificació de moneda són raons que expliquen que en aquest delictes el CP inclogui la reincidència internacional, com s'indica en l'article 388 CP.

Lectura complementària

Sobre la idoneïtat mínima per a l'engany, vegeu les STS de 21 de desembre de 1983 (RJ 1983, 6717), i de 27 d'octubre de 2003 (RJ 2003, 7322).

element subjectiu de l'injust consistent a voler posar en circulació la moneda creada (Serrano Pascual i Aránguez Sánchez).

Juntament amb la conducta consistent en la fabricació, la reforma operada per la Llei orgànica 15/2003 ha inclòs en l'article 386.1r. CP l'**alteració**.

Com a **alteració** s'ha de conceptualitzar tota modificació de moneda preexistent autèntica mitjançant l'addició, supressió o modificació d'elements.

L'alteració, el mateix que la retallada de moneda, eren conductes previstes en la falsedat de moneda que es van suprimir amb l'aprovació del Codi penal de 1995. Aquesta decisió, que tenia tot el sentit en relació amb la retallada, era poc encertada en relació amb l'alteració, ja que a banda que la seva supressió era contrària al previngut al Conveni de Ginebra, podia generar un buit punitiu en conductes efectuades sobre modernes modalitats de moneda, que eren capaces d'induir a error a la generalitat de les persones, i la inclusió de les quals en el concepte de fabricació podia tensar en excés els límits del sentit gramatical del terme, com succeïa, per exemple, amb la incorporació a la banda magnètica d'una targeta de crèdit o dèbit d'unes dades obtingudes fraudulentament. Aquestes tortuositats interpretatives han acabat, tanmateix, amb la reintroducció de l'alteració, que implica la creació mitjançant modificació d'un objecte inautèntic.

Generalment s'admet que la consumació d'aquesta modalitat es produeix en el moment que acaba la confecció de la moneda falsa, sense que sigui necessari que aquesta arribi a ser introduïda en el tràfic monetari, encara que ha de ser idònia per a la seva introducció, i sense que tampoc sigui necessari que s'hagi irrogat un perjudici.

1.3.2. Introducció i exportació de moneda falsa o alterada

El número 2 del paràgraf primer de l'article 386 CP es refereix com a manera comissiva a la introducció al país de moneda apòcrifa, encara que també, després de la modificació operada per la Llei orgànica 15/2003, es refereix a la seva exportació, i preveu per a ambdues conductes la mateixa pena que per al falsificador. Ens introduïm així en les formes comissives de *segon grau*, les quals no integren la falsificació en sentit estricte.

Encara que el tipus no ho digui expressament, s'ha d'entendre que l'introductor o exportador ha de ser una persona diferent del falsificador, ja que si fos aquest qui realitzés aquestes conductes estaríem davant d'un acte posterior impune. No obstant això, no és necessari que l'introductor o exportador s'hagin posat d'acord amb el falsificador, això és, que es tracti de comportaments connivents, i és a més indiferent el lloc de falsificació de la moneda.

Lectura complementària

Sobre els problemes interpretatius que plantejaren les manipulacions en bandes magnètiques, vegeu l'acord del ple de la Sala 2a. del Tribunal Suprem de 28 de juny de 2002 (JUR 2002, 92448).

La consumació de la primera de les modalitats (la **introducció**) exigeix la introducció de la moneda en territori nacional, encara que no s'hagi posat en circulació ni s'hagi irrogat cap perjudici.

El problema es determinarà segons el que s'entengui per territori nacional, en el qual sembla que no s'haurien d'incloure els espais que en virtut de ficcions jurídiques es considerin territori, de manera que es podria identificar, coincidint amb Paredes Castañón, amb el terme *territori duaner*, això és, aquell en el qual ja no hi ha controls duaners i la circulació de la mercaderia sigui lliure.

Conceptuat el territori nacional com el duaner, tenint en compte a més la lliure circulació de ciutadans de la Unió al seu territori, potser en el futur s'hagi de plantejar si aquesta modalitat comissiva la poden realitzar ciutadans de la Unió dins de les seves fronteres, sobretot quan la moneda de curs legal és la mateixa a tots els països que s'han incorporat a la unió monetària. Tanmateix, res no evitaria que aquests no poguessin perfeccionar en aquest espai altres modalitats comissives, com la tinença per a l'expedició o el transport.

Amb l'aprovació de la Llei orgànica 15/2003, juntament amb la introducció de moneda falsa, s'incrimina l'**exportació**, amb la qual cosa en l'actual configuració del precepte es preveuen les dues possibles direccions mitjançant les quals la moneda apòcrifa pot travessar la frontera.

Aquesta segona modalitat s'ha inclòs prenent en consideració el que preceptua l'article 1 del Reglament (CE) número 1338/2001, i atès que també aquí es tracta de travessar les fronteres del nostre territori duaner, la majoria de consideracions efectuades en relació amb la introducció són traslladables a aquesta modalitat comissiva, inclosa la dificultat d'admetre la seva comissió dins de l'espai monetari únic per part de ciutadans de la Unió.

1.3.3. Transport, expedició o distribució de moneda falsa o alterada

Segons el número 3r. de l'article 386, paràgraf primer, del CP, es pena amb la mateixa sanció que els falsificadors qui transporti, expengui o distribueixi en connivència amb el falsificador, alterador, introductor o exportador, moneda falsa o alterada.

També aquest conjunt de modalitats comissives s'ha vist modificada per obra de la Llei orgànica 15/2003, ja que s'hi ha introduït entre aquestes conductes el **transport**, també per influx de l'esmentat Reglament (CE) número 1338/2001. No obstant això, a diferència d'altres modalitats comissives incloses per aquesta reforma, que no tenien encaix en l'anterior tipus

de la falsedat de moneda (com l'exportació, l'alteració i el transport de moneda apòcrifa, conceptuat aquest com el trasllat espacial de la moneda), es podria haver considerat inclòs en el concepte més ampli de la tinença, la comissió de la qual, a més, preveu una pena menor.

A més de l'escàs encert en la ubicació d'aquesta modalitat, el legislador ha omès la previsió específica que el transport es faci amb la finalitat de posar la moneda en circulació, cosa que exigeix l'esmentat Reglament CE, i per això s'hauria de considerar implícit l'element subjectiu de l'injust consistent en la finalitat d'expendre o posar en circulació.

També es preveuen en aquest número 3r. del precepte les conductes consistents en l'expedició i la distribució connivents.

S'entén habitualment com **expendre**, la conducta consistent a gastar o fer expenses, la qual cosa comporta que qui introdueix la moneda falsa en el tràfic jurídic ho fa a canvi de l'adquisició d'un bé o per ser beneficiari de la prestació d'un servei, a canvi d'alguna cosa, encara que de vegades s'admet com a mera donació. En contraposició, la **distribució** inclou els casos en els quals la moneda falsa es reparteix entre diverses persones que, al seu torn, la introduiran al mercat, comportament que podria ser difícil de subsumir en l'expedició considerada en sentit estricte.

En el precepte que ara es comenta s'incrimina l'expedició o distribució de moneda falsa adquirida amb coneixement de la seva falsedat i que a més sigui **connivent**. Quan del que es tracta és de l'expedició o distribució de moneda falsa adquirida de bona fe –això és, desconeixent la seva falsedat en el moment de ser adquirida–, la conducta és constitutiva de delictes únicament quan el valor aparent de la moneda excedeix dels quatre-cents euros*. En aquest supòsit, la pena que correspon a qui distribueix moneda falsa adquirida de bona fe una vegada que li consta la seva falsedat és molt inferior a la que correspon a l'expedició connivent, fet que s'ha explicat en considerar la situació de qui ha estat enganyat en aquest extrem anàloga a la de l'estat de necessitat.

Tanmateix, el comportament que no es preveu en l'actual redacció del Codi penal, a diferència del de 1973, és l'**expedició o distribució** de moneda adquirida coneixent la seva falsedat però **sense connivència** amb els falsificadors, introductors o exportadors. La tipicitat d'aquest comportament passa per la seva inclusió en les modalitats previstes en el paràgraf segon de l'article 386 CP, és a dir, en l'adquisició o tinença de moneda falsa, a risc de quedar impune si no s'efectua aquesta interpretació.

Perquè l'expedició o distribució es considerin consumades és necessari el traspàs de la possessió de l'objecte, això és, que la moneda passi a les mans d'una altra persona diferent de qui la introdueix en el tràfic.

* Article 386, paràgraf tercer CP.

La pena prevista...

... per a l'expedició de moneda falsa adquirida de bona fe és la presó de tres a sis mesos alternativa amb la pena de multa de sis a vint-i-quatre mesos. Quan l'expedició de moneda falsa adquirida de bona fe és per valor igual o inferior a quatre-cents euros, la conducta és constitutiva de la falta prevista en l'article 629 CP.

Lectura complementària

Sobre la necessitat de canvi de mans de la moneda, i també sobre l'admissió de formes d'imperfecta execució quan el canvi no s'arriba a produir, vegeu les STS de 12 juliol de 1983 (RJ 1983, 4156), 2 de març de 1991 (RJ 1991, 7624) i 30 de juny de 1993 (RJ 1993, 5308).

1.3.4. Tinença de moneda falsa

En el paràgraf segon de l'article 386 CP s'incrimina la tinença de moneda falsa, que es puneix amb pena inferior en un o dos graus a la prevista en el paràgraf primer, atenent el valor de la moneda que es detingui i el grau de connivència amb els autors esmentats en els números anteriors.

Tradicionalment, la conducta de tinença de moneda falsa havia estat caracteritzada com un **delicte de sospita**, ja que el tipus no exigia l'efectiva concurrència de l'ànim de posar-la en circulació. Tanmateix, l'actual redacció d'aquesta modalitat comissiva exigeix que es faci servir per a ser expesa o distribuïda.

L'actual redacció d'aquesta modalitat comissiva és la pròpia d'un *delicte mutilat de dos actes*, en els quals han de concórrer tant la possessió de la moneda apòcrifa com la finalitat de posar-la en circulació, sense que sigui necessari que aquesta expensió es produeixi perquè el delicte es consumi.

La jurisprudència...

... va fer notables esforços per evitar la infracció del principi de responsabilitat subjectiva a què podia conduir la dicció tradicional d'aquesta modalitat, i exigir la concurrència d'un element valoratiu, que consistia en la deducció que la retenció era per a l'expensió. Vegeu les STS de 27 de gener de 1992 (RJ 1992, 472) i 23 de febrer de 1994 (RJ 1994, 1113).

Atès que la penalitat es determina prenent en consideració el grau de connivència amb els subjectes esmentats en els números anteriors del precepte, d'aquí es dedueix que el posseïdor ha de ser persona diferent d'aquells. No obstant això, en els casos de transport, el connivent té la mateixa pena que el falsificador, mentre que el no connivent únicament es podrà incloure en aquest precepte, amb penalitat d'un o dos graus inferior a aquella.

1.3.5. Adquisició de moneda falsa

El segon incís del paràgraf segon de l'article 386 incrimina amb la mateixa pena que la tinença l'adquisició de moneda falsa, sempre que aquesta s'hagi adquirit sabent que ho és, i sempre que s'adquireixi a fi de posar-la en circulació.

No s'arriba a comprendre la raó que va poder conduir el legislador de 1995 a incloure una conducta que tradicionalment no havia estat prevista en el delicte de falsedat de moneda i que a més es troba tan allunyada de la introducció de moneda falsa en el tràfic monetari, sobretot quan per a avançar la barrera de protecció penal comptem ja amb la tinença.

L'adquisició també es troba legalment caracteritzada com a *delicte mutilat de dos actes*, en el qual és necessària, d'una banda, l'adquisició de la moneda falsa coneixent aquesta circumstància i, de l'altra, la finalitat de posar-la en circulació. Això és, el tipus exigeix un element subjectiu de l'injust consistent en la finalitat d'introduir la moneda en el tràfic fiduciari, sense necessitat que aquesta introducció arribi efectivament a produir-se per consumir el delicte.

1.4. Tipus subjectiu

No és possible la comissió imprudent de cap d'aquestes modalitats falsàries. A aquesta conclusió condueix inexorablement el sistema d'incriminació tancada de la imprudència juntament amb l'absència de previsió específica de la modalitat imprudent.

Es pot preguntar si el frau propi del delictes està integrat únicament pel coneixement, i eventualment voluntat, de crear numerari fals, d'introduir-lo al país o d'exportar-lo per a la comissió de les modalitats comissives previstes en els números 1r. i 2n. de l'article 386, paràgraf primer, CP. El laconisme del precepte podria conduir a una resposta afirmativa; tanmateix, atès que el bé jurídic del delictes és la funció de garantia que exerceix la moneda i aquesta utilitat la compleix únicament quan és utilitzada com a mitjà de pagament, l'autor haurà d'operar amb la finalitat d'introduir la moneda en el tràfic o com a mínim, haurà d'actuar amb consciència de la idoneïtat de la moneda per a aquesta comesa.

1.5. Problemàtica concursal

Amb independència de la utilització d'un de sol o diversos encunys en la realització de la conducta falsària, atès que la complexitat pròpia de la falsificació de moneda necessitarà normalment la realització de diversos actes, es podrà parlar d'unitat d'acció i d'un únic delictes quan el propòsit sigui unitari, encara que s'utilitzin diversos encunys, acudint pel cap alt a la figura del delictes continuat en aquests últims casos.

Una cosa semblant passarà amb l'expedició o distribució de moneda, que habitualment es farà en múltiples transaccions amb tercers, cosa que no impedirà admetre la unitat d'acció i la qualificació com un sol delictes. No obstant això, si amb els successius actes d'expedició s'ha defraudat diferents persones es podran apreciar tants delictes o faltes d'estafa com persones defraudades, sense que es pugui descartar acudir també en aquest supòsit al delictes continuat. 🚫

1.6. La falsificació d'efectes timbrats

Desapareguda en el Codi penal de 1995 la falsedat específica de documents de crèdit, si exceptuem els documents que integren el concepte de moneda, únicament es preveu com a falsedat en documents específics, fora del capítol dedicat a les falsedats documentals, la qual recau en efectes timbrats.

Relació concursal amb la falsedat documental

Atès que els efectes timbrats són documents que, al seu torn, poden servir com a contingent perquè sobre ells s'escripturi una declaració de voluntat o de coneixement, es planteja la qüestió de què passa quan tant el contingent com el contingut són falsos, és a dir, quan, per exemple, sobre un efecte timbrat –imprès de lletra de canvi– apòcrif se simula la declaració d'una acceptació i s'esdevé en principal obligat canviari. En els supòsits en

què tant el suport com la declaració que s'hi conté siguin falsos, es podrà, doncs, afirmar l'existència d'un concurs de delictes, real o ideal depenent dels casos, entre la falsedat de l'efecte timbrat i la corresponent al document que s'hi escriptura.

L'article 387 CP incrimina, juntament amb les falsedats de moneda, la que recau sobre efectes timbrats pel parentiu que hi ha entre els efectes timbrats i la moneda com a objecte material de la falsedat, ja que els primers representen sense embuts un determinat valor en moneda. I per això l'objecte jurídic de **tutela** és també en aquest delicte la funció de garantia que compleixen aquests instruments, en tant que són d'emissió exclusiva per part de l'Estat, com a manera de fonamentar la seguretat en el tràfic jurídic.

1.6.1. Concepte d'efecte timbrat

Els efectes timbrats són els que s'enumeren en l'article 15 del Reglament per a l'execució de la Llei del timbre, de 22 de juny de 1956, això és, 1) el paper timbrat comú, 2) el paper timbrat de pagaments a l'Estat, 3) els timbres mòbils, 4) les targetes de timbrar i 5) els documents timbrats especials, entre els quals hi ha a) les lletres de canvi, b) els pagarés a l'ordre, c) les pòlisses de préstec, d) els contractes d'arrendament, e) les llicències d'ús d'armes o f) els segells de correus i telègrafs, entre d'altres.

Definició d'efectes timbrats

Són efectes timbrats "los impresos en los que figura el sello del Estado y que se venden por éste directamente o por medio de una entidad concesionaria en régimen de monopolio, destinados a acreditar, cumplidos los requisitos formales previstos en la Ley y en este reglamento el pago de obligaciones fiscales expresadas en el artículo primero de la Ley" (article 13 del Reglament per a l'execució de la Llei del timbre, de 22 de juny de 1956).

1.6.2. Conducta típica

Les conductes incloses en l'article 387 CP guarden un parentiu substancial amb les previstes en la falsedat de moneda, ja que inclou conductes falsàries de primer i segon grau.

Entre les primeres s'inclou la **falsificació** d'efectes timbrats, i s'han de considerar inclosos tant els supòsits de simulació total o contrafacció –això és, la creació d'un efecte timbrat fals–, com l'alteració d'un efecte timbrat autèntic.

Entre les conductes de segon grau, el precepte puneix amb la mateixa pena que qui falsifica qui **expèn en connivència** amb el falsificador, incloent-hi també la previsió específica de la conducta de l'expenedor d'efectes timbrats falsos que havia adquirit de bona fe en quantitat superior a quatre-cents euros.

També en aquest delicte el legislador deixa d'incriminar l'**expedició** d'efectes timbrats adquirits coneixent la seva falsedat però **no connivent**. Tanmateix, aquest supòsit, segons el qual en la falsedat de moneda es podia incriminar

Els segells de correus són efectes timbrats.

La pena...

... que correspon a aquest supòsit, previst en el paràgraf segon de l'article 389, és clarament inferior (presó de tres a sis mesos alternativa amb multa de sis a vint-i-quatre mesos). Quan la quantitat expesa sigui igual o inferior a quatre-cents euros, el fet constituirà la falta prevista en l'article 629 CP.

mitjançant les conductes d'adquisició o tinença de moneda falsa, no té una possibilitat incriminatòria homòloga en aquest delictes, ja que aquests comportaments no són previstos com a modalitats comissives en l'article 389 CP.

L'**expedició no connivent** d'efectes timbrats falsos adquirits de mala fe no és constitutiva del delictes de falsedat d'efectes timbrats; en canvi sí que ho és l'expedició dels adquirits de bona fe. Davant d'un oblit com aquest del legislador, generalment aquests comportaments guanyaran rellevància penal amb les defraudacions.

Finalment, com a tercera de les modalitats de comissió, equiparada en penaltat a la falsificació i l'expedició connivent, s'inclou la **introducció** a Espanya d'efectes timbrats falsos. També aquí, com en la falsedat de moneda, l'introductor ha de ser una persona diferent del falsificador i per territori nacional s'ha d'entendre el que es va apuntar en analitzar la falsedat de moneda.

2. La falsedat documental

Analizats els delictes continguts en el capítol primer del títol XVIII, del llibre II, del CP relatiu a la falsedat de moneda i efectes timbrats, ens introduïm seguidament en l'anàlisi dels continguts en el capítol segon del mateix títol, en el qual s'incriminen les falsedats documentals.

La regulació del delicte de falsedat documental s'estructura en tres seccions, tenint en compte si l'objecte material o resultat de la falsificació és:

- un document públic, oficial o mercantil,
- un document privat
- o bé un certificat.

Amb independència de les qüestions específiques relacionades amb cada un d'aquests grups delictius, hi ha algunes **qüestions comunes**, com l'objecte jurídic protegit en aquest conjunt d'il·lícits o el concepte juridicopenal de document per les quals s'iniciarà l'estudi d'aquest delicte.

2.1. Bé jurídic protegit

Amb caràcter previ a la protecció de la funcionalitat del document en el tràfic jurídic com a objecte protegit en la falsedat documental, tal com es va apuntar en exposar aquesta qüestió en el delicte de falsedat de moneda, hi ha hagut dues grans tendències relacionades amb l'objecte jurídic protegit en el delicte de falsedat documental:

- D'una banda, als països de l'òrbita llatina, tradicionalment s'ha defensat que l'objecte jurídic de tutela el constituïa la **fe pública**, que podia ser entesa en una doble accepció:
 - en un sentit publicisticonormatiu que coincidia amb la certesa atribuïda per l'Ordenament Jurídic a determinats instruments, fonamentalment per la intervenció d'un funcionari en la seva confecció, o bé
 - en un sentit psicologiconaturalista, que concep la fe pública com a sinònim d'una posició real psicològica de la col·lectivitat, que atribueix genuïnitat i veracitat a determinats valors, documents o signes.
- D'altra banda, als països de tradició germànica, en què secularment s'ha al·ludit a la protecció de la seguretat i fiabilitat del **tràfic jurídic** com a objecte de protecció del delicte de falsedat.

Lectura recomanada

Per a un ampli desenvolupament sobre les diferents concepcions que hi ha sobre el bé jurídic protegit en el delicte de falsedat documental podeu consultar: **C Villacampa Estiarte** (1999). *La falsedad documental: análisis jurídico penal*. Barcelona: Cedecs; **M.C. García Cantizano** (1994). *Falsedades documentales*. València: Tirant lo Blanch. Es recomana la lectura del capítol corresponent.

Tanmateix, encara que en l'actualitat es continua fent referència a un i altre objecte de protecció com a objectes tutelats de manera més o menys immediata en el delictes, la seva al·lusió com a caracterització exclusiva del bé jurídic s'ha abandonat. Al marge que l'assumpció d'un concepte publicisticonormatiu de fe pública conduiria a sostenir una diversitat de béns jurídics protegits en la falsedat en document públic i privat, la concepció psicologiconaturalista de fe pública i la idea de protecció de la seguretat en el tràfic jurídic sense més s'han abandonat per la seva indeterminació.

Amb l'objectiu de concretar l'objecte jurídic de tutela en aquest grup d'il·líicits, un sector de la doctrina alemanya, encapçalat per Schilling, Puppe i Samson, va centrar la seva atenció en el **document**. Partint de la singularitat del document com a mitjà de prova en relació amb altres mitjans probatoris existents en el dret, com la declaració oral, van identificar una sèrie de rendiments que caracteritzaven el document com a mitjà probatori.

L'atenció a aquestes funcions, que són 1) la de perpetuació, 2) la de garantia i 3) el període de prova, va conduir aquests autors a individualitzar un objecte jurídic de protecció en el delictes de falsedat documental que es diferenciava del propi d'altres il·líicits falsaris, i que s'identificava amb una o altra de les funcions documentals (fonamentalment les de garantia i de perpetuació) segons les diverses opcions doctrinals.

Antecedents

Com a precedent d'aquesta orientació que ha portat a abandonar la identificació de la falsedat amb l'absència de veritat a força de centrar l'atenció en les especificitats de la prova amb documents es pot esmentar Binding. Aquest va centrar l'atenció en l'objecte de confiança, i no tant en el fenomen de la confiança, com havien fet les tesis anteriors, amb la qual cosa deixà expedit el camí als ulteriors desenvolupaments produïts en aquesta direcció. Tanmateix la seva concepció que l'objecte de protecció era la prova, quan va ser concretada pel mateix autor amb l'al·lusió a la puresa del procés probatori obtinguda mitjançant l'autenticitat i veracitat del mitjà de prova, va ser abandonada, perquè conduïa indirectament a la protecció del dret a la veritat.

Aquesta concepció ha estat importada per un sector de la doctrina espanyola, encara que no sense modificacions. A diferència dels autors alemanys referits, que identifiquen l'objecte de protecció del delictes de falsedat documental amb una sola de les funcions del document, al nostre país la que es podria anomenar *concepció funcionalista de la falsedat* postula la protecció conjunta de les tres funcions, partint de les modalitats comissives previstes per a aquest delictes.

Atenent el dret positiu espanyol, en la falsedat documental no es protegeixen només la funció de **perpetuació** i la de **garantia**, sinó també la funció **probatorià** del document, encara que aquesta última ha de ser entesa en sentit tècnic quan es refereix exclusivament al contingut de la declaració, és a dir, es protegeix la funció probatorià només en relació amb aquells extrems continguts en el document que la normativa respectiva doti explícitament o implícitament de valor probatori.

L'objecte jurídic de protecció del delictes de falsedat documental és determinat pel desenvolupament normal de les funcions de perpetuació, de garantia i probatòria que el document exerceix com a mitjà per assegurar el funcionament correcte del tràfic jurídic. En la falsedat pròpia de funcionari públic, que constitueix un delictes pluriofensiu, a l'objecte jurídic de tota falsedat s'hi ha d'afegir la protecció del funcionament correcte de l'Administració pública com a prestadora de serveis als ciutadans.

2.2. Objecte material: concepte de document

El Codi penal, en l'article 26, defineix el concepte de document a efectes penals. Aquest precepte conté una conceptualització de l'objecte material del delictes de falsedat que serveix per a caracteritzar aquest objecte a efectes del delictes que ara analitzem, però que és així mateix vàlid per a caracteritzar aquest objecte en qualsevol altre il·lícit juridicopenal.

La generalitat de la caracterització del concepte fa que no puguem prescindir de l'elaboració doctrinal existent sobre el concepte de document a efectes del delictes de falsedat documental malgrat l'existència d'aquest precepte. Segons l'article 26 CP:

"A los efectos de este Código se considera documento todo soporte material que exprese o incorpore datos, hechos o narraciones con eficacia probatoria o cualquier otro tipo de relevancia jurídica."

El concepte de document positivitzat en l'article 26 CP reflecteix de manera directa o indirecta les tres funcions que tradicionalment s'han atribuït al document: la de perpetuació, la de garantia i la probatòria.

Encara que aquest precepte no ho exigeixi explícitament, en referir-se al fet que el document ha de contenir "datos, hechos o narraciones", és inherent al mateix concepte un contingut que aprehengui una declaració de pensament humana, les característiques de la qual són complementàriament determinades pel que fa a cadascuna de les funcions.

Necessitat de declaració humana i plaques de matrícula

Encara que la necessitat de declaració es pugui col·legir del concepte doctrinal de document, hauria estat preferible que el precepte hagués inclòs específicament l'exigència de declaració per a evitar excessos interpretatius. Això no treu que el document pugui contenir una declaració abreujada. Tanmateix, és dubtós que les plaques de matrícula o números de bastidor i de motor continguin efectivament una declaració, fins i tot quan la seva inclusió en la falsedat documental no ha estat posada en dubte per la jurisprudència del Tribunal Suprem.

Vegeu sobre això...

... l'acord del ple de la Sala Segona del Tribunal Suprem de 27 de març de 1998, recollit, entre d'altres, en la STS de 14 d'abril de 2000 (RJ 2000, 2250), i també la Consulta 3/1997 de la Fiscalia General de l'Estat sobre falsificació, substitució, alteració o ommissió de la placa de matrícula d'un vehicle de motor.

La funció de **perpetuació** que el document exerceix atén la forma de materialització de la declaració sobre el suport. Implica que la declaració s'ha de fixar sobre una base que permeti la seva perduració física o semàntica en el temps, sense necessitat de garantir la perpetuïtat.

Atès que l'article 26 CP es refereix a "cualquier soporte material" està positivitzant un **concepte ampli de document**, en què no només tenen cabuda els tradicionals documents cartacis, sinó també, per exemple, les declaracions contingudes en qualsevol tipus de suport audiovisual o informàtic, sempre que fixin de manera perdurable una declaració humana, compleixin la resta de les funcions pròpies del document, i això amb independència que la percepció del contingut sigui directa o es requereixi l'ús de qualsevol mitjà tècnic.

Percepció directa de la declaració i document informàtic

Ha estat justament l'exigència de la percepció directa de la declaració el que ha conduït, per exemple, a Alemanya, a negar la condició de document als que s'inclouen en suports informàtics. Com que a Espanya l'article 26 CP no exigeix aquesta percepció directa no hi ha cap obstacle per a entendre que aquesta mena de documentació s'inclou en el supedit precepte i en el delict de falsedat documental.

La funció de **garantia** que el document exerceix implica que ha de fer reconoscible a l'autor de la declaració i del document per si mateix. Implica la consubstancialitat al concepte de document de la reconoscibilitat del seu autor.

Un document compleix correctament la funció de garantia que té encomanada quan autor real i aparent coincideixen. Perquè se sàpiga qui és considerat autor real de la declaració s'acull la teoria de la **imputació jurídica de la declaració**. En tant que al tràfic jurídic li interessin les declaracions formalitzades, aquelles que es poden imputar jurídicament al seu autor, l'essencial per a determinar l'autor del document serà l'existència d'una relació establerta conforme a normes del dret civil o administratiu entre aquell i la seva declaració. Això determinarà, per exemple, que en els supòsits de representació oberta l'autor de la declaració sigui el representant, encara que els seus efectes jurídics recaiguin sobre el representat.

Teories sobre l'autoria del document

Abans de la juridificació del concepte d'autor, les teories mantingudes havien estat dues:

- *Teoria de la materialitat*, segons la qual l'autor del document és aquella persona que materialment l'ha confeccionat. Aquesta teoria s'ha abandonat perquè menava a afirmar la inautenticitat de tots els documents elaborats per mitjans mecànics.
- *Teoria de l'espiritualitat*, que aparegué posteriorment per a evitar els excessos de la primera, en virtut de la qual l'autor del document era aquell de qui en esperit provenia la declaració, amb independència de qui l'hagués confeccionat materialment. Aquesta teoria, que continua essent la majoritària per un important sector doctrinal, comença a ser abandonada perquè ha menat a una ampliació de la inautenticitat del document en els casos de representació oberta, ja que duu a afirmar la inautenticitat davant de qualsevol excés que cometi el representant en relació amb el seu poder o davant de qualsevol divergència amb la voluntat del representat.

Per al compliment de la funció de garantia no és necessària la signatura autògrafa del document, sinó que n'hi ha prou que l'autor sigui reconoscible per

No compleixen l'exigència de perpetuïtat...

... els signes escrits a llapis, sobre la neu o la sorra, i també els arxius continguts en la memòria RAM d'un equip informàtic, encara que sí els guardats al disc dur o en qualsevol memòria auxiliar.

Lectura complementària

Sobre el concepte ampli de document, es poden consultar, entre d'altres, aquestes sentències del Tribunal Suprem: 3 de febrer de 1997 (RJ 1997, 689); 13 de juny de 1997 (RJ 1997, 4895); 20 d'octubre de 1997 (RJ 1997, 7843); i, 30 de juny de 1998 (RJ 1998, 5605).

la seva menció en el document, l'ús d'un tampó, segell d'empresa, signatura digitalitzada, etc.

La innecessarietat de la signatura autògrafa de l'autor del document permet considerar documents també els informàtics, des del punt de vista de la recognoscibilitat de l'autor. Malgrat que en relació amb aquests s'havia discutit que fossin capaços de complir la funció de garantia, l'absència de recognoscibilitat de l'autor difícilment es pot sostenir després de la generalització de sistemes com els de doble xifratge (que a més garanteixen fins i tot en major mesura que el document cartaci la dificultat d'alteració), i la parificació legal de la signatura electrònica reconeguda amb la signatura manuscrita.

Signatura digital

La primera norma que va regular al nostre país la signatura electrònica va ser el Reial decret llei 14/1999, de 27 de setembre, sobre signatura electrònica, que es va aprovar per a incorporar al nostre dret intern els continguts de la Directiva 1999/93/CE, per la qual s'estableix el marc comunitari per a la signatura electrònica. Aquesta norma pretenia tramitar-se com a projecte de llei; no obstant això, la iniciativa va decaure en expirar el mandat de les Corts en la VI legislatura. Donar tràmit parlamentari a aquesta qüestió i incorporar a la iniciativa millores fruit de l'experiència acumulada en aquests anys són les raons per les quals s'explica la tramitació i posterior aprovació de l'actual Llei 59/2003, de 19 de desembre, de signatura electrònica, en vigor des del mes de març de 2004. Als efectes del delictes de falsedat documental, resulta especialment recomanada la lectura de l'article 3 d'aquesta llei.

L'absència de recognoscibilitat de l'autor de la declaració ha dut a negar la condició de document de les còpies simples (en què el copista no apareix signat, no així de les còpies autenticades) i de les fotocòpies. Tanmateix, en relació amb aquestes últimes, en tractar-se de la reproducció integral d'un original, poc importa que no aparegui identificat l'autor de la fotocòpia, mentre el document fotocopiats identifiqui un autor. Serà difícil que els supòsits en què una fotocòpia es presenti al tràfic com a tal guanyi la condició de document públic o oficial que podria tenir l'original, tanmateix, fins i tot és possible que sigui així quan la fotocòpia s'introdueixi en el tràfic com si fos l'original d'un document públic o oficial.

Finalment, per causa de la funció **probatòria** entesa en sentit ampli –és a dir, la que es projecta al tràfic negocial en general–, el document ha de ser apte i, segons un sector d'opinió, ha de ser a més determinat a la prova de fets amb rellevància jurídica. Aquesta comesa la pot complir el document sigui quin sigui el contingut de la declaració, tant si és configurador d'un document testimonial (declaratiu) o dispositiu (constitutiu).

Un cop identificada la rellevància jurídica amb la força probatòria del document en sentit ampli, l'absència de compliment d'aquesta funció únicament es podrà predicar d'aquells instruments en què ni tan sols sigui rellevant la possibilitat que serveixin com a prova, en què no sigui versemblant que basant-s'hi es pugui efectuar un determinat judici. Així succeirà, per exemple, amb els suports històrics, artístics o literaris, i també en els clarament contradictoris o els evidentment nuls.

Lectura complementària

Sobre la doctrina jurisprudencial majoritària que identifica la fotocòpia sempre amb un document privat, vegeu les STS d'1 d'abril de 1991 (RJ 1991, 2543), 7 d'octubre de 1992 (RJ 1992, 7813), i 14 d'abril de 2000 (RJ 2000, 2550).

La identificació de la rellevància jurídica amb la força probatòria del document fora d'un context jurisdiccional es dedueix del fet que l'article 26 CP es refereix a fets, dades o narracions amb eficàcia probatòria (en al·lusió al valor probatori reforçat de determinats documents) o amb qualsevol altre tipus de rellevància jurídica (al·lusiu al valor probatori no taxat de tots els documents).

2.3. Objecte material: classes de documents

La tipificació de la falsedat documental s'estructura sobre la base que el document sobre el qual recaigui el comportament falsari o el que s'obtingui amb ell sigui un document públic, oficial o mercantil (que la falsedat se subsumiria als articles 390 o 392 CP en funció que el subjecte actiu sigui funcionari o particular) o bé es tracti d'un document privat (la falsificació del qual s'incrimina en l'article 395 CP).

Altres documents

Juntament amb aquestes categories el Codi penal fa referència en la secció tercera a les que s'inclouen en el capítol relatiu a les falsedats documentals i a les falsedats en certificats. Malgrat que el legislador incrimina separadament les falsedats en certificats i els atorga un tracte penalment privilegiat, els certificats no són una espècie diferent de document que no té relació amb els que s'han esmentat fins ara, sinó que integraran la categoria dels documents públics o privats en funció de qui en sigui l'emissor. Tampoc els despatxos telegràfics a què fa referència l'article 394 CP són documents de classe diferent dels públics o privats, tanmateix, la seva falsificació va ser específicament prevista pel legislador entre les falsedats de documents públics o oficials com a supòsit *ad hoc* amb la finalitat de preveure un tipus privilegiat, tenint en compte que en algun moment s'havia arribat a dubtar de la naturalesa oficial d'aquests despatxos.

El Codi penal protegeix més contra la falsedat els documents públics, oficials i mercantils, que no pas els documents privats, a més de per l'exigència més gran de requisits típics en la falsedat de document privat, per la diferència de penalitat en un i un altre grup de falsedats. Tanmateix, fora del dret penal, les úniques classes de document existents són el document públic i el document privat: aquest és el motiu dels problemes que sorgeixen en caracteritzar els dos subtipus genuïnament penals, el document oficial i mercantil.

Amb l'objectiu de conceptuar el **document públic** s'ha d'acudir a la definició que en conté l'article 1216 CC, i també a la llista d'aquesta tipologia documental continguda en l'article 317 LEC. Tal com es dedueix d'aquestes normes, en concret de l'article 324 LEC, el concepte de **document** privat és negatiu, ja que tenen aquesta condició tots els que no siguin documents públics.

Segons l'article 1216 CC "son documentos públicos los autorizados por un notario o empleado público competente con las solemnidades requeridas por la ley". En virtut de l'article 317.5è. LEC, que a més de contenir una enumeració dels que considera que són documents públics, estableix en aquest número el que es podria identificar amb un concepte genèric "a efectos de prueba en el proceso, se consideran documentos públicos: 5.º los expedidos

por funcionarios públicos legalmente facultados para dar fe en lo que se refiere al ejercicio de sus funciones”.

Dels continguts de les normes esmentades es dedueix que el document públic es caracteritza pel compliment aparent de tres requisits:

- En primer lloc ha de ser un document emès per un funcionari públic o autoritat.
- En segon lloc, aquest funcionari ha de ser el competent per a expedir el corresponent document.
- En tercer lloc, s’han d’haver observat en la seva confecció les formalitats essencials, *ad substantiam* o *ad probationem*.

A més, perquè un document tingui la consideració de públic a efectes penals ha de ser emès per l’Administració *ad extra*, és a dir, que compti amb una determinació probatòria des del mateix moment de la seva confecció.

Aquests tipus de documents tenen un valor probatori reforçat que no s’estén en tots els seus extrems, sinó únicament a alguns d’ells. En concret, els documents públics fan prova plena i davant tots del fet que motiva el seu atorgament (extrem en què es considera inclosa la identitat dels contraents) i de la seva data, segons es dedueix de l’article 1218 CC, mentre que els documents privats reconeguts legalment tenen aquest mateix valor probatori únicament entre les parts.

Valor probatori dels documents públics

Per a aprofundir en la idea exposada que els documents públics tenen valor probatori reforçat en determinats extrems, l’article 319 LEC estableix que fan prova plena del fet, acte o estat de coses que documentin, de la data en què es produeix aquesta documentació i de la identitat dels fedataris i altres persones que hi intervinguin. En relació amb els documents privats, l’article 326 LEC els atorga, a diferència del Codi civil, el mateix valor probatori que als documents públics, encara que en aquest cas sempre que la seva autenticitat no sigui impugnada per la part que perjudiquen.

El Codi protegeix en els mateixos termes que els anteriors els **documents oficials**. Tanmateix, aquesta categoria documental, com que no ha estat recollida en cap norma extrapenal, ha constituït un concepte de contingut discutit. Els dubtes han arribat a l’extrem de fer dubtar si ens trobem davant un subsupòsit de document públic o bé davant d’un concepte diferent.

Encara que sigui difícil explicar per què el Codi penal preveu un supòsit específic de document públic quan ja inclou la referència explícita al gènere, és preferible aquesta opció que la que defensa l’autonomia del concepte de document oficial.

Aquesta segona interpretació del terme, defensada pel Tribunal Suprem en algunes de les seves resolucions, ha menat a una ampliació desmesurada del

Constitueixen exemples paradigmàtics del document oficial el DNI o el permís de conduir.

concepte de document oficial, amb la inclusió del **document oficial per destinació o incorporació**. En virtut d'aquest concepte, es consideren documents oficials les declaracions receptícies emeses per particulars que tenen com a destinació preferent la seva incorporació a un expedient administratiu, així, per exemple, les autoliquidacions de l'IRPF o els documents presentats a l'Administració amb l'objectiu de cobrar el subsidi de desocupació.

La raó de la inclusió del document oficial juntament amb el document públic es pot explicar pel fet que sovint el concepte de document públic es vincula amb el que ha expedit el funcionari fedatari (de fet així ho exigeix l'article 319 LEC), quan l'Administració emet molta documentació *ad extra* confeccionada per funcionaris que no són fedataris, però que actuen en exercici de les seves funcions. Aclarir la inclusió del document públic administratiu en el concepte de document públic és la raó que pot justificar que es continuï fent referència al document oficial al costat del públic.

Del que s'ha exposat es dedueix que el document oficial constitueix una espècie del gènere document públic i, en conseqüència, està caracteritzat per les mateixes notes que abans s'han referit per al document públic.

El document públic informàtic

Que un document informàtic no és només un document, sinó que a més pot tenir naturalesa de document públic ja ho posava de manifest l'article 45.5 de la Llei 30/1992, ja que admet que els documents emesos per les administracions públiques, en qualsevol suport, per mitjans electrònics, informàtics o telemàtics, o aquells que emetin com a còpies d'originals emmagatzemats en aquests mitjans gaudiran de la validesa i eficàcia del document original sempre que en quedi garantida l'autenticitat, integritat i conservació, la recepció per part de l'interessat quan sigui procedent i el compliment de la resta de requisits legals. Tanmateix, aquesta possibilitat s'ha aclarit encara més amb l'aprovació de la Llei 59/2003, de signatura electrònica, l'article 3 de la qual reconeix que el document electrònic pot ser suport de documents públics i documents privats.

Finalment, el Codi penal atorga un nivell de protecció reforçat també al **document mercantil**. Tal com passa amb els documents oficials, ens trobem davant d'una classe de documents no reconeguts per cap altra disciplina jurídica aliena a la penal.

Ha constituït objecte de discussió la seva naturalesa abstracta, que segons la majoria dels autors és la de document privat. A més, la referida absència de definició normativa del document mercantil ha generat, de la mateixa manera que amb el document oficial, una interpretació jurisprudencial del concepte gairebé absent de límits, en què es conceptua com aquest tipus de document tot aquell en què es plasmin contractes, obligacions o operacions de naturalesa comercial.

Exemples jurisprudencials de documents mercantils

Analitzant només la jurisprudència de l'últim decenni, es consideren documents mercantils, entre d'altres, els albarans (STS 1 de febrer de 1999), els resguards de les compres efectuades en establiments mercantils mitjançant el pagament amb targetes de crèdit (STS 27 de maig

Lectura complementària

Sobre el concepte jurisprudencial del document oficial per destinació o incorporació, vegeu les STS de 2 de febrer de 1996 (RJ 1996, 827); 19 de setembre de 1996 (RJ 1996, 6925); 4 de febrer de 1997 (RJ 1997, 692); i 10 de setembre de 1997 (RJ 1997, 6375).

Documents administratius i públics

Que hi hagi documents emesos per l'Administració que tenen la consideració extrapenal de públics ho posa de manifest, per exemple, l'article 46.4 de la Llei 30/1992, o l'article 319. 2 LEC, que fa referència als documents administratius no emesos per fedataris en determinar el valor probatori del document públic.

de 2000), tota la documentació bancària amb motiu d'una interpretació analògica de l'article 2.2 Ccom (STS 25 d'abril de 2000). En aquest darrer àmbit s'inclouen els impresos de reintegrament de cartilles o comptes corrents (STS 1 de setembre de 1999), i també els impresos per a instrumentar ingressos, transferències o qualsevol altra operació semblant (STS 18 d'octubre de 1999), i els fulls d'arqueig o de fons (STS 30 de maig de 1998) entre d'altres.

Aquesta amplitud, al seu torn, ha provocat que la conceptualització del document mercantil no hagi constituït una prioritat de la doctrina juridicopenal en l'estudi del delictes de falsedat documental, sinó que les intervencions dels dogmàtics hagin anat tradicionalment encaminades a limitar l'ampli concepte que d'aquest document ha mantingut la doctrina del Tribunal Suprem.

Les temptatives limitadores s'han instrumentat sobre la base de dos tipus de restriccions:

- restriccions de **tipus formal**, com ara que el document en qüestió estigui previst específicament en una llei de caràcter mercantil,
- limitacions de **caràcter material**, que s'atenen fonamentalment a la recerca de característiques que apropen el document mercantil al document públic, amb l'objectiu de justificar la protecció penal paritària.

I per això s'ha limitat la consideració de documents mercantils únicament als que tenen naturalesa executiva (així els títols valor) o aquells documents emesos en compliment d'una específica obligació de documentació per part d'un documentador no funcionari, sempre que gaudeixin d'una específica eficàcia jurídica, per exemple, el seu accés al registre mercantil.

El document mercantil és, així, un document privat la protecció penal del qual s'equipara a la del document públic perquè, a més d'estar previst en una norma de naturalesa mercantil, gaudeix de característiques intrínseques que el doten de més efectivitat jurídica que el gruix dels documents privats, i també l'executorietat o l'accessibilitat al registre mercantil.

2.4. La falsedat en document públic, oficial o mercantil

Com s'ha indicat, la falsedat en aquest tipus de documents és la recollida en la primera de les seccions del capítol corresponent a les falsedats, en els articles 390 CP, quan el subjecte actiu és un funcionari, i en l'article 392 del mateix text quan el subjecte actiu és un particular.

Les **diferències** d'aquest tipus de falsedat amb la corresponent al document privat, a més de residir en la penalitat, se centren fonamentalment en aquest segon tipus al qual es demana la finalitat de perjudicar un altre, la concurrència del qual no és necessària en la falsedat en document públic i equiparats.

La **perfecció del delicte** de falsedat en els supòsits que ara ens ocupen no requereix ni la concurrència d'una voluntat específica de perjudicar, ni l'efectiva producció de cap perjudici. L'absència de necessitat d'aquest element determina la diferència de tractament en les relacions concursals entre la falsedat i les defraudacions, i també l'admissibilitat de la falsedat imprudent en document públic i la seva absència en la falsedat pròpia de document privat.

Relació concursal entre la falsedat documental i l'estafa

En els supòsits en què es falsifica un document per a utilitzar-lo després en una maniobra fraudulenta finalment reeixida, la jurisprudència del Tribunal Suprem ha afirmat l'existència d'un concurs de delictes o de normes entre els de falsedat documental i estafa en funció de si ens trobem davant d'un document públic (oficial o mercantil) o privat.

- En el primer cas, atès que el tipus de la falsedat en document públic no exigeix la producció de perjudici o la voluntat de causar-lo, s'ha admès que el concurs és de delictes (generalment de caràcter medial).
- En el segon, atès que el delicte de falsedat en document privat havia exigít tradicionalment la disjuntiva entre la producció efectiva del perjudici o la voluntat de causar-lo, es considerava que la producció de perjudici era intrínseca a la mateixa falsedat, amb la qual cosa la qualificació dels fets conforme a només un dels dos delictes era suficient per a considerar completament aplegat el desvalor de la conducta, afirmant que estàvem davant d'un concurs de normes.

Aquesta concepció es fa fins i tot extensiva a la relació concursal de la falsedat en document públic, oficial o mercantil amb l'estafa agreujada de l'article 250.1.3 CP (la qual s'efectua mitjançant xec, pagaré, lletra de canvi en blanc o negoci de canvi fictici), en què s'admet el concurs argumentant inexplicablement l'absència d'infracció del principi *non bis in idem**.

* Vegeu l'acord del ple de la Sala Segona del Tribunal Suprem de 8 de març de 2002, i la Sentència de 19 desembre 2002 (RJ 2002, 10777).

Encara que no és necessària la producció efectiva de perjudici, el que sí que és necessari en la falsedat, perquè és inherent al mateix concepte i perquè així es col·legeix de la protecció mediata del tràfic jurídic en aquest delicte, és la **idoneïtat** del producte de la maniobra per a portar a **engany** un ciutadà mitjà. La idoneïtat per a l'engany constitueix un element del tipus objectiu del delicte. D'aquesta manera, quan aquesta idoneïtat no es pugui observar i ens trobem davant d'una falsedat maldestra, l'exigència típica de la possibilitat d'induir a error en alguna de les modalitats comissives hauria de conduir a afirmar la irrellevància penal de la temptativa.

De la mateixa manera que qualsevol tipus de falsedat, la documental ha de ser idònia per a enganyar, però no sobre qualsevol extrem, sinó únicament sobre el desenvolupament adequat de les funcions per part del document, que proven en sentit ampli un determinat estat de coses. És a dir, la falsedat no s'identifica amb absència de veritat, amb la mentida relativa a qualsevol extrem, sinó amb mentida relativa únicament a la seva normalitat funcional. El document fals no és aquell que representa una contradicció amb la veritat entesa en sentit metafísic, sinó un document disfuncional. Es renuncia amb això a formular un concepte de falsedat deslligat del que és legal, de les modalitats comissives previstes en l'article 390 CP.

Falsedat material i falsedat ideològica

La renúncia a operar amb un concepte prejurídic de falsedat es fa també extensiva a l'ús de la terminologia que distingeix entre falsedat material i ideològica, ja que encara que l'opinió més comuna considera que la primera d'elles afecta la genuïtat del document mentre que la segona afecta la veracitat, tampoc no són conceptes pacífics.

La falsedat es pot conceptuar amb la creació, per una de les maneres enumerades en l'article 390 CP, d'un document que no desenvolupa amb normalitat les seves funcions, amb aptitud per a enganyar sobre el seu correcte funcionament i la situació jurídica que representen en un àmbit d'interrelació jurídica.

2.4.1. Modalitat comissives

L'article 390 CP, en incriminar la falsedat pròpia del funcionari, enumera les modalitats comissives falsàries que integren el concepte juridicopenal de falsedat documental. Aquestes modalitats comissives, que són quatre, afecten amb caràcter preferent una de les funcions que el document exerceix en el tràfic jurídic. Això no vol dir que l'alteració essencial d'una de les funcions no pugui afectar les altres dues; tanmateix, l'alteració d'aquestes últimes es produeix de manera mediata, com a conseqüència de la modificació immediata de l'essencialment afectada.

1) Afectació a la funció de perpetuació

La modificació de la funció de perpetuació que el document exerceix es produeix essencialment amb l'**alteració**.

L'alteració del document en algun dels seus elements o requisits de caràcter essencial constitueix la primera de les modalitats comissives i la falsedat documental, prevista en l'article 390.1.1r. CP. Afecta amb caràcter preferent la funció de **perpetuació** perquè representa la modificació (mitjançant addició, supressió o substitució) d'un document ja acabat.

L'objecte sobre el qual s'opera ha de tenir aparença de document complet. És el que diferencia aquesta modalitat comissiva de la resta de les previstes en el precepte, que s'han d'efectuar en el moment de confeccionar el document.

Constitueix també alteració la destrucció parcial del suport del document, sempre que amb això s'alteri la declaració que conté. Tanmateix, no es pot concebre amb tanta amplitud que inclogui supòsits de destrucció total del document, que sí que estan inclosos entre els delictes de falsedat documental en altres països del nostre entorn jurídic, com Alemanya i Itàlia.

L'**essencialitat** en l'alteració a què es refereix el precepte és determinada per l'afecció a les altres funcions que el document exerceix en el tràfic jurídic, en essència a la funció probatòria. L'alteració recaurà sobre un element o requisit de caràcter essencial sempre que afecti un extrem sobre el qual el document gaudeixi d'aptitud probatòria.

Exemple d'essencialitat

Constituirà alteració de requisit o element de caràcter essencial la modificació de dades relatives al bé objecte de transacció en una escriptura pública de compravenda, però no la modificació de la data de naixement d'un dels atorgadors que vulgui aparèixer alguns anys més jove.

Generalment, l'alteració del document la farà una persona diferent del seu autor, amb la qual cosa tindrem una afectació a la funció de garantia, ja que es fa aparèixer en el tràfic una declaració en què autor real i aparent no coincideixen. Tanmateix, constitueix una conducta que pot efectuar el mateix autor del document quan modifica la seva declaració inicial una vegada que ha perdut el poder de disposició sobre aquell document o un tercer ha adquirit determinat dret o expectativa sobre aquest.

Quan és el mateix autor qui modifica el seu document no ens trobem davant de la creació d'un document inautèntic, sinó davant de la creació d'un nou document autèntic, després de la supressió d'un document preexistent. S'afecta únicament amb aquesta conducta la funció de perpetuació.

2) Afectació a la funció de garantia

L'alteració de la funció de garantia es produeix essencialment amb la modalitat comissiva de la **simulació** de document.

La simulació total o parcial de document de manera que indueixi a error sobre la seva autenticitat comporta la creació d'un document en què autor real i aparent no coincideixen, en què s'atribueix una declaració documental a una persona que no l'ha efectuat. Implica la creació d'un document inautèntic, amb independència que sigui veraç o no.

L'autenticitat del document es conceptua aquí en sentit estricte, en referència exclusiva a la menció de l'autor del document, no en sentit ampli, incloent-hi la data, el lloc de confecció del document i el fet que es documenta.

La simulació pot representar la formació integral d'un document que mai no hagi existit abans, tant si s'ha utilitzat un model (la denominada *contrafacció*) com si no, i pot comportar també la creació d'un document que pateixi d'inautenticitat només parcial, ja que s'inclou la simulació parcial. Generalment aquesta segona possibilitat es produirà únicament en els supòsits en els quals en un document confegit per diversos declarants només alguna o algunes de les declaracions s'atribueixen a qui no les va efectuar.

Tot i que s'ha sostingut aquí un concepte de simulació estricte, que demana l'elaboració d'un document en què autor aparent i real del document no coincideixin, la jurisprudència del Tribunal Suprem no ha estat constant en la interpretació d'aquesta modalitat comissiva. De vegades ha interpretat la modalitat com aquí s'ha caracteritzat, tanmateix, en d'altres l'ha caracteritzat amb més amplitud, considerant també simulat el document en el qual es reflecteix una fal·làcia absoluta, encara que qui hi aparegui com a autor sigui qui realment els ha confegit.

Exemple de simulació

Simula un document públic el particular que a casa seva confegeix una escriptura pública de compravenda en la qual apareix com a comprador d'un immoble que realment li havia estat venut mitjançant un contracte privat de compravenda i no simula un document el secretari judicial que emet testimoni (còpia) d'un original inexistent.

El Tribunal Suprem ha sostingut aquesta doble interpretació en relació amb l'emissió de factures per serveis no prestats, que en unes ocasions ha considerat que són constitutives de simulació de document* i en d'altres ha entès que comporten l'emissió d'un document invertejat, però no inautèntic, i per això no serien constitutives ni de simulació ni de falsedat documental jurídicopenalment rellevant**.

* Com al cas *Filesa*.
** Com al cas *Argentina Trust*.

L'emissió de factures per serveis no fets

Els casos resolts pel Tribunal Suprem (*Filesa* i *Argentina Trust*) en les sentències de 28 d'octubre 1997 (RJ 1997, 7843) i 26 de febrer de 1998 (RJ 1998, 1196) feien referència a supòsits de fet molt semblants, a l'emissió de factures per part de qui n'apareixia com a autor però per conceptes que no es corresponien amb la realitat, atès que qui les girava no havia efectuat la prestació de servei o el lliurament de béns consignats. Així en el primer dels casos aquesta va ser la via per a finançar il·legalment un partit polític i en el segon va ser la manera de possibilitar una apropiació indeguda.

El Tribunal Suprem va emetre en el primer una sentència condemnatòria i en el segon absolutòria del delictes de falsedat documental, cosa que posa de manifest que els membres de la Sala Segona del Tribunal Suprem tenen opinions diverses sobre el concepte de simulació. L'absència de consens explica que no s'arribés a efectuar un pronunciament del ple en la Junta de data 26 de febrer de 1999 i que continuïn existint sentències de signe contrari.

Lectura complementària

Sobre el concepte divers de simulació en la jurisprudència del Tribunal Suprem, vegeu:
E. Bacigalupo (1999). *El delito de falsedad documental*. Madrid: Dykinson.
C. Jiménez Villarejo (2000). "La discriminación de la falsedad ideológica cometida por particulares. Un debate en la jurisprudencia". *Poder Judicial* (núm. 59).

3) Afectació a la funció probatòria

L'alteració exclusiva a la funció probatòria del document es produeix amb les modalitats comissives que consisteixen a suposar en un acte la intervenció de persones que no hi han intervingut o en atribuir declaracions o manifestacions diferents de les que haguessin fet, i també en la falta de veritat en la narració dels fets.

Aquestes modalitats comissives es preveuen, respectivament, en els números 3r. i 4t. de l'article 390.1 CP, i encara que la segona d'elles és aparentment tan àmplia que permetria considerar supèrflues totes les altres, es pot assajar una interpretació que limiti la seva amplitud típica. Aquesta passa per considerar que l'absència de veritat no s'ha d'entendre en el sentit de contrarietat amb la veritat metafísica, sinó en el sentit d'afront a allò que el funcionari té obligació de contrastar.

Atès que aquesta modalitat comissiva només la poden realitzar els funcionaris públics, i atès que únicament la seva intervenció en un document el dota de la naturalesa de públic i li confereix el valor probatori taxat a què es refereix l'article 1218 CC, únicament l'absència de veracitat en un dels extrems respecte dels quals el document públic té una eficàcia probatòria reforçada pot integrar aquesta modalitat comissiva.

Als efectes de determinar quin és el fet que motiva l'atorgament i, per tant, sobre quins extrems s'ha de cerciorar d'estar documentant amb veracitat el funcionari, s'ha de tenir en compte la normativa reguladora de cada acte de documentació quan aquesta existeixi. Així, tenint en compte el que preceptua

Exemple

Cometrà, doncs, aquesta modalitat comissiva el funcionari que en el compliment de les seves funcions documenti de manera invertejat la data del document o el fet que motiva el seu atorgament –referència que inclou la identitat d'aquells que hi intervenen.

la Llei del notariat, es pot concloure que en instrumentar una escriptura pública, els notaris han de reflectir allò que els contraents afirmen, sense necessitat de comprovar-ne la veracitat. De tal manera, per exemple, que el notari que escripturi que un immoble es ven per cent seixanta mil euros quan els contraents ho hagin manifestat així, no comet aquesta modalitat comissiva malgrat que li consti que el preu real de venda siguin cent vuitanta mil euros.

Atès que la conducta exigeix la falta de veritat en narrar *els fets* les úniques **declaracions** en relació amb les quals es pot imaginar aquest tipus de falsedat són les de **caràcter declaratiu**, no en les declaracions de voluntat o en efectuar judicis de valor. Per *fet* s'haurà de considerar allò que sigui contrastable, el que hagi esdevingut fora del document i que, a causa de la seva objectivitat seria contrastat per tots d'una manera essencialment igual.

Una de les possibles maneres de faltar a la veritat en la narració dels fets és la prevista en el número 3r. de l'article 390.1 CP, és a dir, la suposició en un acte de la intervenció de persones que no hi han intervingut o l'atribució a aquelles que ho hagin fet de declaracions o manifestacions diferents de les efectuades. Tanmateix, la llei preveu aquesta modalitat comissiva separatament perquè és l'única falta de veritat que també es preveu com a possible també per als particulars.

La possible comissió d'aquesta inveracitat per particulars no lliga bé amb la idea que l'afectació exclusiva a la funció probatòria únicament la pot dur a terme el funcionari perquè únicament els documents que ell emet gaudeixen de valor probatori reforçat. No obstant això, amb la suposició en un acte de la intervenció de persones s'atribueix a algú l'autoria d'una declaració que no ha fet, el mateix que quan s'altera la declaració efectuada per qui sí que hi ha intervingut.

Amb això es pot concloure que aquesta conducta té una **naturalesa híbrida**, segons la qual, afectant immediatament la funció probatòria, s'altera de manera mediata la de garantia, amb la qual cosa es justifica la seva possible comissió per particulars.

La conducta està pensada per a qui té atribuïdes funcions de documentació que els que hi intervenen en un acte efectuen en la seva presència: per exemple, les persones que tenen encomanada la funció d'aixecar acta o reunions, tant si són funcionaris documentadors com si es tracta de particulars que tenen encomanada una funció de documentació (com succeeix amb els secretaris d'òrgans col·lectius propis d'algunes entitats mercantils).

El documentador pot faltar a la documentació fidel de l'acte bé perquè dona per intervingudes persones que no hi han intervingut*, bé perquè essent veraç el relat d'aquells que hi intervenen, documenta de manera alterada les declaracions efectuades.

* Si s'omet la intervenció de qui hi ha intervingut efectivament es cometrà la modalitat comissiva prevista en el número 4 de l'article 390.1 CP.

2.4.2. Subjectes actius

L'article 390 CP, encarregat d'enumerar les modalitats comissives falsàries, inculpa la conducta del funcionari, ja que caracteritza el subjecte actiu com "la autoridad o funcionario público que, en ejercicio de sus funciones[...]". El corresponent delictes comú –és a dir, el tipus que pot cometre qualsevol que no tingui la condició de funcionari– és el previst en l'article 392 CP.

A diferència del que succeeix en la major part de delictes –en què la descripció típica s'inicia amb el delictes comú, amb eventual previsió del supòsit qualificat corresponent al funcionari–, en la falsedat documental la conducta del particular s'omple de contingut per remissió a la del funcionari.

El subjecte actiu del delictes previst en l'article 390 CP serà, doncs, el **funcionari** que comet la falsedat en exercici de les seves funcions. Això representa que el funcionari que opera sobre un determinat document s'ha de trobar en determinada **relació funcional** amb aquest, s'ha de trobar vinculat al document sobre el qual actua en virtut d'una norma jurídica que estableixi aquesta relació. L'exercici de les pròpies funcions no pressuposa ni el seu bon ús ni el seu mal ús, sinó que el funcionari tingui atribuïdes entre les seves funcions la d'*emetre* aquell tipus de document, amb independència que en el concret supòsit sigui competent per raó de la matèria o del territori.

Concepte jurídic penal de funcionari

L'article 24 CP diu:

"1. A los efectos penales se reputará autoridad al que por sí solo o como miembro de alguna corporación, tribunal u órgano colegiado tenga mando o ejerza jurisdicción propia. En todo caso, tendrán la consideración de autoridad los miembros del Congreso de los Diputados, del Senado, de las Asambleas Legislativas de las Comunidades Autónomas y del Parlamento Europeo. Se reputará también autoridad a los funcionarios del Ministerio Fiscal.

2. Se considerará funcionario público todo el que por disposición inmediata de la ley o por elección a por nombramiento de autoridad competente participe en el ejercicio de funciones públicas."

I per això es pot aplicar l'article 390.1 al funcionari parcialment incompetent, no al que ho sigui absolutament. Així, cometrà aquesta falsedat el notari que falseja una escriptura pública, el secretari judicial que falseja una acta judicial o el magistrat que falseja una resolució judicial, però no el jutge que comet falsedat sobre una acta judicial. A aquest últim s'hi aplicarà el tipus de particular, amb eventual aplicació de l'agreujant 7è. de l'article 22 si s'ha prevalgut de la seva condició de funcionari.

La falsedat de responsable d'una confessió religiosa

En el número segon de l'article 390 CP es criminalitza amb les mateixes penes que el funcionari el responsable de qualsevol confessió religiosa que cometi qualsevol de les modalitats falsàries que s'han explicat pel que fa a actes o documents que puguin produir efecte en l'estat de les persones o en l'ordre civil. Es tracta d'un delictes especial fonamentalment pensat per a responsables de confessions religioses que hagin signat acords en

virtut dels quals tenen competències per a emetre documents que gaudeixen d'eficàcia civil, com ara les certificacions de matrimoni, l'acta de matrimoni religiós o el testament en presència de rector, en el cas de l'Església catòlica.

Per la seva banda, l'article 392 CP incrimina la conducta falsària de particular operada sobre document públic, oficial o mercantil per remissió a les modalitats comissives que conté l'article 390 CP. Tanmateix, la remissió no és a totes elles, sinó únicament a les tres primeres.

D'aquesta manera, el particular només pot cometre falsedat alterant o simulant un document, i també suposant en un acte la intervenció de persones que no hi han intervingut o atribuïnt a les que ho han fet manifestacions o declaracions diferents de les fetes. És a dir, la falsedat de particular se circumscriu a l'afectació a la funció de garantia i de perpetuació, l'afectació exclusiva a la funció probatòria se circumscriu al funcionari, perquè només la seva intervenció dota el document de la naturalesa de públic, i només aquest té el valor probatori reforçat que es protegeix en la falsedat.

L'actual configuració del delictes de falsedat documental preveu l'ús d'un **doblet concepte legal** de falsedat, més ampli per al funcionari que per al particular, ja que al primer se li reserva la possibilitat de cometre conductes que comportin la documentació d'inveracitats.

Tenim amb això que la falsedat documental és un **delictes especial**, impropï en les tres primeres modalitats comissives previstes en l'article 390.1 CP i propï en la quarta. En aquest delictes, com en qualsevol altre delictes especial, es planteja la corresponent problemàtica relacionada amb la participació en aquesta mena de delictes.

2.4.3. Tipus subjectiu

Si prenem en consideració els elements del tipus objectiu del delictes de falsedat documental, el **dol** requerirà el coneixement per part de l'autor que la seva conducta crea un objecte amb aparença de document públic, oficial o mercantil i que es desenvolupa mitjançant una de les modalitats previstes en l'article 390.1. CP, amb la consegüent consciència que la seva activitat afecta una o diverses de les funcions que el document exerceix en el tràfic jurídic. No serà necessari dol reduplicat de cap caràcter, al contrari del que abans havien defensat algunes resolucions jurisprudencials.

No es requerirà que l'autor conegui amb precisió les característiques del concepte de document. Atès que és un concepte normatiu, n'hi haurà prou que sàpiga que confecciona o opera sobre una declaració de pensament humà amb autor determinat plasmada sobre un suport material.

No és necessari que existeixi ànim d'enganyar, ja que n'hi ha prou de prendre en la idoneïtat per a l'engany del document en ser aquest un element del tipus objectiu del delictes. Tanmateix, sí que seria desitjable l'exigència d'un element subjectiu de l'injust implícit, la voluntat d'introduir el document en el tràfic jurídic, atenent al bé jurídic protegit, si es considera que la falsedat es consuma amb la mera *editio falsi* ('realització del comportament falsari'). Amb aquesta exigència, el delictes esdevindrà un tipus mutilat de dos actes. Lògicament no serà necessari el requeriment d'aquest element de tendència interna transcendent si s'interpreta que la falsedat documental es consuma amb la introducció del document en el tràfic, en què l'exigència per llavors serà formar part del tipus objectiu.

2.4.4. La falsedat imprudent

S'havia discutit tradicionalment si es podia imaginar la comissió imprudent de la falsedat. Encara que amb honroses excepcions (així Quintano Ripollés) en la doctrina tradicional s'havia defensat la impossibilitat de la falsedat imprudent per l'especial configuració del dol falsari. Tanmateix, l'article 391 CP inculmina la falsedat comesa per imprudència greu en document públic o oficial, encara que únicament la pròpia de funcionari.

Encara que el precepte no ho exigeixi, aquesta falsedat només pot ser perpetrada pel **funcionari** que actua **en exercici de les seves funcions**, ja que del que es tracta és d'incriminar la conducta del funcionari que incompleix una obligació de supervisió normativament establerta en relació amb determinades classes documents, a més de ser necessària la consciència per part del funcionari que la inobservança en el compliment de les seves funcions pot provocar l'aparició d'un document amb funcionalitat alterada.

Exemple

El notari que no es cerciora ni amb la presentació de documents d'identitat ni, altrament, per testimonis, de la identitat dels atorgadors que escripturen.

La falsedat imprudent de funcionari comporta la criminalització d'una imprudència professional específica referida a l'omissió de deures essencials del càrrec ocupat.

Les modalitats comissives previstes, referides a totes les modalitats falsàries de l'article 390 CP, són dues: o cometent directament la falsedat el funcionari, o bé "donant lloc" al fet que un altre la cometi.

La inclusió del *donar lloc* al fet que un tercer cometi materialment la falsedat atorga sentit a la possibilitat de falsificar de qualsevol de les maneres previstes en l'article 390 CP per imprudència, ja que resulta difícil imaginar que per la mera inobservança de deures d'atenció en l'acte de documentació es falsifiqui un document alterant-lo.

Aquesta segona modalitat comissiva constitueix un supòsit de participació imprudent en delictes dolós aliè, amb la qual s'incrimina la no-evitació de la ma-

terialització d'un resultat lesiu per part d'aquelles persones encarregades del control d'un focus de perill que ometen l'aplicació de les mesures de precaució necessàries, per la qual cosa es pot incloure supòsits de comissió per omissió.

2.5. La falsedat en document privat

La secció segona del capítol dedicat a les falsedats documentals és l'adreçada a la regulació de la falsedat en document privat. En concret, l'article 395 CP tipifica el delictes de falsedat en aquest suport, i hi imposa una pena inferior a la falsedat en document públic, oficial o mercantil de particular, en comminar-les amb pena de presó de sis mesos a dos anys.

En concret, l'article 395 CP estableix:

"El que, para perjudicar a otro, cometiere en documento privado alguna de las falsedades previstas en los tres primeros números del apartado 1 artículo 390, será castigado con la pena de prisión de seis meses a dos años."

2.5.1. Tipus objectiu: modalitats comissives

Pel que fa al tipus objectiu del delictes, el delictes de falsedat en document privat no es diferencia en excés de la falsedat en document públic o altres casos equiparats.

Pel que fa referència a la caracterització del **subjecte actiu** del delictes, quan la falsedat recau sobre aquest tipus de suport el codi no distingeix els casos en què la falsedat la comet un funcionari que actuï en exercici de les seves funcions de la comesa per un particular. La falsedat en document privat és, doncs, un delictes comú.

Pel que fa a les **modalitats comissives**, que s'estableixen igualment per remissió a les previstes en l'article 390 CP, coincideixen amb les pròpies de la falsedat de particular en document públic, oficial o mercantil.

Només es pot cometre falsedat en document privat 1) si s'altera un document, 2) si se simula parcialment o totalment, o 3) si se suposa en un acte la intervenció de persones que no hi han intervingut o s'atribueixen als que ho han fet manifestacions o declaracions diverses de les efectuades.

Tingueu en compte...

... que és lògica l'absència de diferenciació per part del legislador, atesa la impossibilitat que un funcionari documentari en exercici de les seves funcions sobre document privat. Sempre que un funcionari documentari exercint el seu càrrec, el document que en resulti serà públic o oficial, per la qual cosa aquesta falsedat se subsumirà en l'article 390 CP. Quan un funcionari emet un document privat és perquè no actua en qualitat de funcionari documentari, per això no té sentit un tracte legal diferent del del particular.

Resulta així mateix lògica l'absència d'incriminació de conductes que atemptin en exclusiva contra la funció probatòria en aquest tipus de falsedat, ja que s'ha indicat com en aquest aspecte es protegeix únicament l'efectivitat del

valor probatori reforçat de què gaudeixen determinats extrems dels documents públics, la qual cosa no succeeix amb els privats.

2.5.2. Tipus subjectiu

El contingut del **dol** en aquest delictes no divergeix en essència del propi del delictes de falsedat en document públic, oficial o mercantil, per la qual cosa ens hi remetem.

Pel que fa a la concurrència d'elements subjectius de l'injust, l'actual redacció de l'article 395 CP exigeix que el subjecte actiu per tal de causar a un tercer un perjudici econòmic o de qualsevol altra naturalesa, raó per la qual es configura com un **delictes de resultat tallat**.

L'anterior regulació de la falsedat en document privat

En vigència del Codi penal de 1973, el tipus de la falsedat en document privat oferia una doble estructura, atès que s'afirmava la rellevància penal del comportament quan la falsedat s'hagués comès "con perjudici de tercero o con ánimo de causárselo". Per a evitar que la primera de les alternatives desemboqués de la previsió d'un delictes qualificat pel resultat, es va plantejar com a possibilitat interpretativa concebre el delictes de falsedat en document privat com a delictes d'empeniment, exigint sempre l'ànim de causar perjudici*.

* En aquest sentit, G. Quintero Olivares (1976). "Sobre la falsedad en documento privado". *Revista Jurídica de Cataluña* (núm. 1).

2.6. Ús de document fals

En els articles 393 i 396 CP s'incriminen sengles delictes d'ús de document fals, respectivament, per al document públic, oficial i mercantil i per al document privat.

Ambdós preceptes, encara que referits a diferents tipus de document, tenen els següents trets en comú:

- En ambdós casos es tracta d'una **falsedat** de les denominades de segon grau, que només pot cometre, encara que els preceptes no ho diguin, algú diferent del mateix falsificador. En cas que sigui aquest qui, després de falsificar un document, l'introdueixi en el tràfic jurídic es considera que ens trobem davant d'un acte posterior copenat.
- En ambdós casos es tracta d'introduir el document en el tràfic jurídic, encara que no de qualsevol manera, ja que la conducta només és típica en funció del context en el qual s'usa el document o la finalitat amb què s'usi. De manera que l'ús de document fals guanya rellevància penal quan es presenta a judici o, sigui quina sigui la situació en la qual s'usi, però amb la finalitat de perjudicar un tercer.
- Encara que el subjecte actiu no ha d'haver participat en la precedent falsedat, el **dol** del delictes exigeix en ambdós casos que es conegui que el document pateix de falsedat típica, ja que en ambdós casos s'utilitza l'expressió "sabent".

- Finalment, en tots dos la **pena** de qui usa és inferior en grau a la corresponent prevista per al falsificador.

És tradicional en el nostre dret que la penalitat prevista per l'ús del document fals sigui inferior a la de la mateixa falsedat. No obstant això, aquesta penalitat més petita es compagina malament amb el grau més elevat d'afecció al bé jurídic protegit que representa la introducció del document disfuncional en el tràfic en relació amb la seva sola falsificació, ja que el document on desenvolupa les seves funcions és justament en el tràfic.

Doble incriminació de la presentació a judici de document fals

Amb l'aprovació del Codi penal de 1995 i la previsió d'aquest supòsit d'ús de document fals en el delictes de falsedat documental, es va incloure dins dels delictes contra l'Administració de justícia, juntament amb els delictes de fals testimoni, la presentació a judici d'elements documentals falsos. El legislador, probablement oblidant l'existència d'aquell supòsit d'ús de document fals, va incriminar en dos indrets diferents el mateix comportament, per la qual cosa el concurs de normes que va resultar s'havia de subsanar amb aplicació del principi d'alternativitat. Detectada i denunciada aquesta duplictat incriminatòria, mitjançant la reforma operada en el Codi penal per la Llei orgànica 15/2003, s'ha suprimit el supòsit previst entre els delictes contra l'Administració de justícia, amb la qual cosa s'ha resolt aquesta qüestió.

2.7. La falsedat en certificats

Finalment, la secció tercera del capítol dedicat a les falsedats documentals s'adreça a la incriminació de la falsificació en certificats.

La llei incrimina específicament la falsedat sobre aquest tipus de documents per privilegiar-la en relació amb les tipologies falsàries genèriques relatives al document públic, oficial o mercantil i els documents privats, malgrat que el certificat serà document públic o privat en funció de qui en sigui l'emissor.

El **certificat** es pot conceptuar com a document que ofereix prova de certesa d'un fet que interessa generalment a qui el sol·licita o d'una dada personal que el concerneix. Així, entre els primers es podrien integrar els certificats d'acabament d'obra que expedeixen els arquitectes, mentre que entre els segons es podrien incloure els certificats de salut emesos pels metges.

En els articles 397 i 398 CP s'incrimina el lliurament de certificat fals per part de facultatiu i de funcionari respectivament i es pena amb multa de tres a dotze mesos en el primer d'ells, i amb suspensió de sis mesos a dos anys en el segon.

L'estructura típica és la mateixa en ambdós preceptes, tot i que el que diferencia un i un altre tipus és la condició de funcionari o facultatiu no funcionari de l'autor del delictes.

El terme *facultatiu* inclou no solament els metges, els únics particulars que podien cometre el tipus equivalent de falsedat específica en l'anterior Codi penal, sinó també tots aquells acadèmics la certificació dels quals s'exigeix en determinades activitats, com arquitectes o enginyers.

Així, la conducta consisteix a emetre un certificat fals, amb la qual cosa el comportament típic podria ser qualsevol dels previstos en l'article 390.1 CP, sense cap restricció. Això significa que el facultatiu (per tant, particular) també podrà cometre falsedat en certificat faltant a la veritat en la narració dels fets, que a més serà la manera més usual en la qual la persona encarregada de confeccionar-lo pugui emetre un certificat fals. Per exemple, pot cometre el delictes el metge que certifiqui que un pacient pateix o no una malaltia quan aquest extrem sigui incert i li consti la seva falsedat.

Finalment, l'article 399 preveu la conducta del particular que falsifica una certificació de les designades en els articles anteriors, és a dir, una certificació pròpia de facultatiu o de funcionari (sigui aquest o no facultatiu), per al qual preveu una pena de multa de tres a sis mesos, exactament la mateixa que estableix el número segon del precepte per a qui faci ús del certificat així falsificat. Encara que tampoc en aquest supòsit no es concreta en què ha de consistir la falsificació, normalment es tractarà o bé d'alterar o bé de simular un certificat emès per un facultatiu o funcionari.

3. Disposició general

L'article 400 CP, inclòs en un capítol *ad hoc*, constitueix una disposició aplicable tant a les falsedats de moneda com a les de document. En la seva virtut, la fabricació o tinença d'estrís, materials, instruments, substàncies, màquines, programes d'ordinador o aparells específicament dedicats a la comissió dels delictes previstos en els capítols anteriors seran castigades amb la pena prevista en cada cas per als autors.

L'article 400 CP incrimina específicament una sèrie d'actes preparatoris que no té per què integrar supòsits de conspiració, proposició o provocació per delinquir, els quals parifica en pena amb la respectiva falsificació, i que representen un franc avenç de les barreres de protecció penal, ja que no impliquen inici de l'execució del corresponent delictes.

Això és,...

... implica la criminalització d'actes que es troben en l'avantsala de l'execució de la corresponent falsedat que no tindrien rellevància penal si no fos per la inclusió del precepte.

Si amb la previsió d'aquestes conductes el legislador ha volgut avançar les barreres de protecció fins i tot a supòsits en els quals no es pot considerar iniciada l'execució del delictes, i a més ho fa amb la mateixa pena que a l'autor, s'haurà de ser caut a l'hora d'interpretar el precepte. El referit avançament de la barrera punitiva tan sols es justifica respecte de conductes que tinguin una elevada potencialitat lesiva, és a dir, que representin almenys un perill abstracte per als objectes jurídics de tutela, la qual cosa s'adiu millor amb la preparació requerida per a falsificacions de moneda que per a la major part de falsedats documentals.

Resum

En aquest mòdul s'ha volgut fer una anàlisi de la regulació legal de les **falsedats reals**, les que recauen sobre un objecte, tant si és la moneda com el document, per contraposició amb les falsedats personals.

Quant a les **falsedats de moneda**, s'ha determinat el bé jurídic protegit, identificat amb la funció de garantia inherent a la moneda com a mitjà per a protegir de manera mediata la seguretat en les transaccions monetàries nacionals i internacionals.

Seguidament, s'ha analitzat el **concepte juridicopenal de moneda** (article 387 CP), que inclou no només la moneda de curs legal, sinó també la comercial, en concret les targetes de crèdit o dèbit i d'altres que serveixin com a mitjà de pagament, per la seva semblança morfològica amb les primeres, i els xecs de viatge.

Sobre les **modalitats comissives** de la falsedat de moneda, s'ha exposat el contingut essencial tant de les de primer com de les de segon grau:

- Entre les de primer grau, es troben la fabricació i l'alteració (article 386.1.1r. CP).
- Entre les de segon grau, les equiparades en pena a les primeres són la introducció al país o exportació de moneda falsa, i també el transport i l'expedició o distribució connivent (article 386.1.2r. i 3r. CP).
- Entre les de segon grau, però amb pena inferior a les anteriors, la tinença de moneda falsa per a l'expedició o distribució i l'adquisició de moneda falsa per posar-la en circulació (article 386, paràgraf segon, CP), i l'expedició de moneda falsa adquirida de bona fe (article 386, paràgraf tercer, CP).
- S'ha posat així mateix de manifest l'absència d'incriminació específica d'expedició de moneda falsa adquirida de mala fe però no connivent, i s'han exposat les possibilitats de subsumpció.

Finalment, s'ha analitzat tant el **concepte d'efecte timbrat** com el **tipus de la falsedat** en efectes timbrats (article 389 CP), i s'ha exposat el buit punitiu existent en no incriminar l'expedició no connivent d'efectes timbrats falsos.

Sobre les **falsedats documentals**, s'ha començat exposant les posicions tradicionalment mantingudes entorn de l'objecte jurídic protegit (fe pública i seguretat en el tràfic jurídic), i s'ha acabat en la protecció de la funcionalitat del document com a mitjà per a protegir la seguretat en el tràfic jurídic.

Tot seguit s'ha analitzat el concepte juridicopenal de **document**, contingut en l'article 26 CP, sobre la base de les tres funcions que desenvolupa, això és:

- La funció de perpetuació: en virtut de la qual el document fixa una declaració de pensament humà de manera perdurable en el temps.
- La funció de garantia: segons la qual el document ha de fer recognoscible el seu autor.
- La funció probatòria: en virtut de la qual el document ha de ser apte –i si escau estar destinat–, per a la prova de fets amb rellevància jurídica.

S'ha continuat caracteritzant cadascuna de les **classes de documents** que inclou el Codi penal en el delictes de falsedat documental. S'ha partit dels corresponents preceptes del Codi civil i de la Llei d'enjudiciament civil per a caracteritzar el document públic, que serà l'emès per un funcionari competent en exercici de les seves funcions i complint les formalitats normativament establertes, sempre amb destinació *ad extra*. S'ha inclòs en aquest concepte ampli de document públic el document oficial, identificat amb el document públic emès per funcionari no fedatari, rebutjant la doctrina jurisprudencial del document oficial per destinació o incorporació. També s'ha procedit a postular una caracterització restrictiva del document mercantil.

Començant amb l'**estudi de les tipologies delictives**, s'ha vinculat cadascuna de les modalitats comissives de la falsedat documental previstes en l'article 390 CP amb l'afectació preferent a una de les funcions del document:

- L'alteració representa l'afectació fonamentalment a la funció de perpetuació.
- La simulació implica l'alteració de la funció de garantia.
- Suposar en un acte la intervenció de persones que no hi han intervingut, o atribuir a les que han fet manifestacions o declaracions diferents de les fetes, i també falta a la veritat en la narració dels fets comporten l'afectació en exclusiva a la funció probatòria del document, encara que en el primer dels casos ens trobem davant d'un comportament de caràcter híbrid, en suposar la documentació d'una declaració inautèntica.

S'ha aclarit que es renuncia a construir un concepte prejurídic de falsedat que no tingui en compte les modalitats comissives i s'ha postulat que és connatural a tota falsedat la capacitat d'induir a engany, encara que no sobre qualsevol extrem, sinó sobre la normalitat funcional del document.

S'ha al·ludit igualment a l'existència d'un **doble concepte legal de falsedat**, en funció que el seu subjecte actiu sigui un funcionari, ja que pot cometre qualsevol de les modalitats previstes en l'article 390.1 CP o un particular, que no comet

falsedat quan falta a la veritat en la narració dels fets, ja que aquesta conducta únicament es pot cometre en documents públics i només en relació amb aquells extrems en els quals aquests tenen una eficàcia probatòria reforçada.

S'ha analitzat així mateix la configuració del **tipus subjectiu** de la falsedat en document públic, oficial i mercantil, el contingut del dol i la possible exigència d'un element subjectiu de l'injust consistent en la intenció d'introduir el document en el tràfic jurídic, sense descuidar l'anàlisi de la falsedat imprudent de funcionari, caracteritzada com un tipus que incrimina una sort d'imprudència greu professional.

Seguidament s'han analitzat les particularitats del delictes de **falsedat en document privat** (article 395 CP), que són escasses en relació amb la falsedat en document públic, oficial i mercantil de particular, amb l'excepció del tipus subjectiu.

Finalment, abans d'escometre una succinta anàlisi de les **falsedats específiques en certificats** (articles 397 a 399 CP) i dels **actes preparatoris** incriminats en l'article 400 CP (relatius tant a la falsedat de moneda com a la de document), s'han exposat les particularitats de l'**ús de document fals**, qualsevol que sigui la seva naturalesa, en funció del lloc en el qual s'usa o de l'ànim amb què s'utilitza (articles 393 i 396 CP).

Exercicis d'autoavaluació

De selecció

1. Quines modalitats comissives de segon grau s'equiparen en penalitat a la falsificació en la falsedat de moneda?

- a) La introducció i exportació.
- b) La introducció, exportació, transport, expendició i distribució connivents.
- c) El transport, l'expendició i distribució connivents i l'adquisició i tinença per posar en circulació.

2. A més de la moneda metàl·lica i el paper moneda de curs legal espanyola i estrangera, quins altres objectes són considerats moneda des del punt de vista juridicopenal?

- a) Les targetes de crèdit, les de dèbit, les altres que es puguin utilitzar com a mitjà de pagament i els xecs de viatge.
- b) Les targetes de crèdit, les de dèbit, les altres que es puguin utilitzar com a mitjà de pagament i els xecs al portador.
- c) Les targetes de crèdit, les de dèbit, les altres que es puguin utilitzar com a mitjà de pagament i les lletres de canvi.

3. Quin comportament integrat en les falsedats de segon grau s'inclou en la falsedat de moneda mitjançant l'adquisició o tinença de moneda falsa per la seva expendició i no es pot considerar rellevant en les falsedats d'efectes timbrats perquè no inclou el corresponent tipus aquelles dues modalitats comissives?

- a) L'expendició de moneda falsa / efecte timbrat adquirida/adquirit de bona fe.
- b) L'expendició connivent de moneda falsa / efecte timbrat adquirida/adquirit coneixent la seva falsedat.
- c) L'expendició inconnivent de moneda falsa / efecte timbrat adquirida/adquirit coneixent la seva falsedat.

4. Un imprès dels que habitualment s'adquireix als estancs per escripturar-hi una lletra de canvi és un efecte timbrat.

- a) Vertader únicament quan el lliurador ha escripturat sobre l'imprès l'ordre de pagament a tercer.
- b) Fals.
- c) Vertader.

5. L'emissió d'un certificat en el qual es documenta una inveracitat únicament és típica quan...

- a) es tracti d'un document emès per qualsevol particular.
- b) es tracti d'un document emès per facultatiu o funcionari relatiu a l'exercici de les seves funcions.
- c) es tracti d'un certificat mèdic.

6. El Codi penal estableix en un mateix nivell de protecció els documents públics i...

- a) els documents oficials i mercantils.
- b) els documents oficials i els certificats.
- c) els certificats i els documents mercantils.

7. Per regla general, els qui no tenen la condició de funcionari, únicament poden cometre falsedat documental si...

a) alteren un document, el simulen de manera total o parcial, o falten a la veritat en la narració dels fets.

b) alteren un document, suposen en un acte la intervenció de persones que no hi han intervingut o atribueixen a persones que hi hagin intervingut declaracions o manifestacions diverses de les realment efectuades, simulen de manera totalment o parcialment un document.

c) Alteren un document, suposen en un acte la intervenció de persones que no hi han intervingut o atribueixen a persones que hi hagin intervingut declaracions o manifestacions diverses de les realment efectuades, falten a la veritat en la narració dels fets.

8. Quina és la diferència fonamental en el tipus subjectiu entre el delictes de falsedat en document públic i el de falsedat en document privat?

a) Que el delictes de falsedat en document privat requereix la concurrència d'un element subjectiu de l'injust consistent en la finalitat d'introduir el document en el tràfic jurídic.

b) Que el delictes de falsedat en document privat requereix la concurrència d'un element subjectiu de l'injust consistent en la finalitat de perjudicar-ne un altre.

c) Que el delictes de falsedat en document públic requereix la concurrència d'un element subjectiu de l'injust consistent en la finalitat d'introduir el document en el tràfic jurídic.

9. Quan és típic l'ús de document fals?

a) Quan es presenta en judici o en la tramitació d'un expedient administratiu.

b) Quan es presenta en un procés canviari o s'usa amb la finalitat de perjudicar-ne un altre.

c) Quan es presenta en judici o s'usa amb la finalitat de perjudicar-ne un altre.

10. Quin dels següents supòsits subsumiríeu en l'article 390.1 CP (falsedat de funcionari públic comesa en l'exercici de les seves funcions)?

a) El del secretari de corporació municipal que altera una escriptura pública de compravenda de manera que el municipi en el qual treballa aparegui com a adquirent d'un bé.

b) El del secretari de corporació municipal que simula la signatura de l'alcalde i de l'interventor en un xec nominatiu estès a favor seu amb la finalitat de cobrar una quantitat que no li correspon.

c) El del secretari de corporació municipal que aixeca acta d'una sessió del ple en la qual documenta que s'ha adoptat determinat acord quan no ha estat així.

Solucionari

1.b; 2.a; 3.c; 4.c; 5.b; 6.a; 7.b; 8.b; 9.c; 10.c.

Glossari

alterar *v tr* Modificar un objecte existent, fent-lo aparèixer diferent després de les modificacions que es poden operar per addició, per supressió o per substitució.

CP *m* Codi penal.

CC *m* Codi civil.

Ccom *m* Codi de comerç.

certificat *m* Document que ofereix prova de certesa d'un fet que interessa generalment a qui el sol·licita o d'una dada personal que el concerneix i que habitualment emet un funcionari o determinats professionals (usualment titulats universitaris) en exercici de les seves respectives funcions o professió.

contrafacció *f* Creació d'un objecte inautèntic (en què autor real i aparent no coincideixen) a imatge i semblança d'un model preexistent.

document *m* Tota corporeïtzació perdurable d'un pensament humà continguda sobre qual·sevol suport indeleble que faci recognoscible el seu autor i sigui apta per a la prova de fets amb rellevància jurídica.

efecte timbrat *m* Imprès en el qual figura el segell de l'Estat i que és venut per aquest directament o per mitjà d'entitat concessionària en règim de monopoli i que normalment està destinat a acreditar el pagament de determinades obligacions fiscals.

falsedat *f* Resultat d'una acció adreçada a modificar la normalitat funcional de determinats instruments, mitjançant les modalitats comissives previstes en cada cas i que té capacitat per a enganyar en el tràfic jurídic sobre la normalitat funcional de l'objecte de què es tracta.

falsedat real *f* Falsedat que s'instrumenta sobre un objecte tangible. En concret, en el CP es preveu la que recau sobre moneda (efecte timbrat) i document.

LEC *f* Llei d'enjudiciament civil.

Llei 30/92 *f* Llei 30/1992, de 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú.

moneda *f* Des d'un punt de vista juridicopenal, a més del paper moneda i la moneda metàl·lica de curs legal espanyola o estrangera, la constitueixen altres instruments que substitueixen en el tràfic comercial els diners, com per exemple les targetes de crèdit, les de dèbit, altres targetes que funcionin com a mitjans de pagament i els xecs de viatge.

simular *v tr* Crear *ex novo*, un objecte (document) inautèntic, això és, la paternitat o autoria del qual s'atribueixi aparentment a persona diferent de qui realment l'ha creat.

Bibliografia

Bibliografia bàsica

Bacigalupo Zapater, E. (dir.) (1998). *Curso de Derecho Penal Económico*. Madrid: Marcial Pons.

Bajo Fernández, M. (dir.) i altres (1998). *Compendio de Derecho Penal: parte especial* (vol. II). Madrid.

Bajo Fernández, M. (dir.) i altres (2004). *Compendio de Derecho Penal: parte especial* (vol. II). Madrid: Editorial Centro de Estudios Ramón Areces.

Cobo del Rosal, M.; Carmona Salgado, C.; González Rus, J.J.; Morillas Cueva, L.; Polaino Navarrete, M.; Portilla Contreras, G. (1999). *Curso de Derecho penal español. Parte especial I i II*. Madrid: Marcial Pons.

Conde-Pumpido Ferreiro, C. (Dir.) (2001). *Código penal. Doctrina y Jurisprudencia* (toms I, II i III). Madrid: Trivium.

Gómez Benítez, J.M. (2002). *Derecho Penal Económico*. Madrid: Consejo General del Poder Judicial (“Manuales de Formación Continuada”, 14, 2001).

Martínez-Buján Pérez, C. (1998). *Derecho penal Económico. Parte general*. València: Tirant lo Blanch.

Martínez-Buján Pérez, C. (1999). *Derecho penal Económico. Parte especial*. València: Tirant lo Blanch.

Martínez-Buján Pérez, C. (2002). *Derecho Penal Económico*. València: Tirant lo Blanch.

Muñoz Conde, F. (2004). *Derecho penal. Parte especial* (15a. ed.). València: Tirant lo Blanch.

Quintero Olivares, G.; Morales Prats, F.; Valle Muñiz, J.M.; Prats Canut, J.M.; Tamarit Sumalla, J.M.; García Albero, R. (2004). *Comentarios al nuevo Código penal* (3.ª edición). Cizur Menor (Navarra): Thomson-Aranzadi.

Quintero Olivares, G.; Morales Prats, F.; Valle Muñiz, J.M.; Prats Canut, J.M.; Tamarit Sumalla, J.M.; García Albero, R. (2004). *Comentarios a la parte especial del Derecho penal* (4.ª edición). Cizur Menor (Navarra): Thomson-Aranzadi.

Rodríguez Mourullo (dir.) i altres (1997). *Comentarios al Código Penal*. Madrid: Civitas.

Suárez-Mira Rodríguez, C. (2004). *Manual de Derecho Penal* (2a. edició). Madrid: Civitas.

Vives Antón, T.S.; Boix Reig, V.; Orts Berenguer, E.; Carbonell Mateu, J.C.; González Cussac, J.L. (1996). *Comentarios al Código penal de 1995*. València: Tirant lo Blanch.

Vives Antón, T.S.; Boix Reig, V.; Orts Berenguer, E.; Carbonell Mateu, J.C.; González Cussac, J.L. (2004). *Derecho penal. Parte especial* (2a. ed.). València: Tirant lo Blanch.

Bibliografia complementària

Aránguez Sánchez, C. (2000). *La falsificación de moneda*. Barcelona: Bosch.

Bacigalupo, E. (1999). *El delito de falsedad documental*. Madrid: Dykinson.

Boldova Pasamar, M.A. (2000). *Estudio del bien jurídico protegido en las falseades documentales*. Granada: Comares.

Boné Pina, J.; Soteras Escartín, R. (2000). *De las falsedades. Comentario a los artículos 386 al 403 del Código Penal de 1995*. Barcelona: Bosch.

Calle Rodríguez, M.V. (1994). “Teoría general sobre la falsedad documental. Selección de jurisprudencia sobre la falsedad documental con especial referencia al documento mercantil”. *Cuadernos de Política Criminal*

Calle Rodríguez, M.V. (1998). *Falsedades documentales no punibles*. Madrid: Edersa.

Casas Barquero, E. (1984). *El delito de falsedad en documento privado*. Barcelona: Bosch.

Davara Rodríguez, M.A. (1997). *Manual de Derecho informático*. Pamplona: Aranzadi.

Echano Basaldúa, M. (1989). “¿Falsedad ideológica de particular en escritura pública?”. *Libro homenaje a Fernandez Albor*. Santiago de Compostela.

Echano Basaldúa, M. (1994). “Aproximación histórica al concepto de documento oficial”. *Actualidad Penal*.

Fernández Pantoja, P. (1996). *Delito de falsedad en documento público, oficial y mercantil*. Madrid: Dykinson.

García Cantizano, M.C. (1994). *Falsedades documentales*. València: Tirant lo Blanch.

García Cantizano, M.C. (1997). *Falsedades documentales en el código penal de 1995*. València: Tirant lo Blanch.

Jiménez Villarejo, C. (2000). “La discriminización de la falsedad ideológica cometida por particulares. Un debate en la jurisprudencia”. *Poder Judicial* (núm. 59).

Paredes Castañón, J.M. (1991). “Tentativa imprudente de introducción de moneda falsa”. *Poder judicial* (núm. 23).

Quintano Ripollés, A. (1952). *La falsedad documental*. Madrid: Reus.

Quintero Olivares, G. (1976). "Sobre la falsedad en documento privado". *Revista Jurídica de Cataluña* (núm. 1).

Salvador Coderch, P.; Silva Sánchez, J. (1999). *Simulación y deberes de veracidad*. Madrid: Civitas.

Vervaele, J.A. (2002). "Falsificación del euro ¿hacia una federalización del Derecho de la Unión europea?". *Actualidad Penal* (núm. 20).

Villacampa Estiarte, C. (1996). "Sobre la tipificación de las falsedades documentales en el Código penal de 1995". *Actualidad Penal*.

Villacampa Estarte, C. (1999). "La falsificación de placas de matrícula y documentos de identidad en la jurisprudencia: cuestiones críticas". *Boletín Aranzadi Penal*.

Villacampa Estiarte, C. (1999). *La falsedad documental: análisis jurídico-penal*. Barcelona: Cedecs.

